

FORSVARETS BYGNINGS- OG ETABLISSEMENTSTJENESTE

FORSVAR FOR NATUREN

ÅLBÆK SKYDETERRÆN

TILLÆG TIL DRIFTS- OG PLEJEPLAN **2012-2019**

Titel: Tillæg til drifts- og plejeplan for Ålbæk Skydeterræn Implementering af Natura 2000 m.v. 2012-2019

Godkendelse: Chef for Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste Miljø- og Energiafdeling Boie Skov Frederiksen

Udgivet af: Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste.

Fotos: Orbicon A/S og Michael Sand

Udarbejdelse: Orbicon A/S
Frederik Jensen og
Asger Astrup Kristensen

**Layout og
produktion:** BUCHS AS

ISBN: 978-87-92898-01-2

Kvalitetssikring: Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, forstfuldmægtig Steffen Michael Thomsen

Internetversion: Tillægget kan findes i elektronisk format på www.forsvaret.dk/fbe

INDHOLD

1. Resume	6
2. Indledning.....	8
2.1 International naturbeskyttelse på Forsvarets terræner	8
2.2 Natura 2000-tillæg til drifts- og plejeplaner	9
2.3 Natura 2000 tillægget for Ålbæk Skydeterræn	11
3. MÅLSÆTNING	14
3.1 Forsvarets generelle drifts- og plejemålsætninger	14
3.2 Konkrete drifts- og plejemålsætninger for Ålbæk Skydeterræn.....	15
4. STATUS.....	18
4.1 Ejendomsoversigt og kortgrundlag	21
4.2 Lovmæssige bindinger og udpegninger.....	22
4.3 Militæranvendelse	22
4.4 Naturbeskyttelse	22
4.5 Publikumshensyn.....	35
5. ANALYSE	36
5.1 Evaluering af gennemført og igangværende plejes betydning for Natura 2000	36
5.2 Analyse af ny indsats	37
6. MODELLER	42
6.1 Lysåben natur.....	42
6.2 Hydrologi	46
6.3 Invasive arter	46
6.4 Publikumshensyn.....	47
7. AKTIVITETER	48
7.1 Rydning.....	48
7.2 Afbrænding	48
7.3 Afgræsning.....	49
7.4 Hævning af vandstand	49
7.5 Bekæmpelse af invasive plantearter	49
7.6 Bekæmpelse af invasive dyrearter	49
7.7 Publikumshensyn.....	49
8. REFERENCER	50
9. BILAG	52
9.1 Gennemgang af det enkelte udpegningsgrundlag	53
9.2 Retningslinjer for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner i relation til Naturbeskyttelseslovens §§ 3-4	54
9.3 Flora- og faunaregistreringer fra Ålbæk Skydeterræn.....	55

1. RESUME

Forsvaret ejer og bruger en række skyde- og øvelsesterrener landet over. Terrænerne udgør tilsammen ca. 33.000 ha, og i alt ca. halvdelen heraf er udpeget som Natura 2000-områder og dermed underlagt de statslige Natura 2000-planer og målsætningen og indsatsprogrammet heri. Forsvaret varetager selv planlægningen, hvilket sker ved revision af drifts- og plejeplaner eller tillæg til eksisterende planer.

Nærværende er et tillæg til drifts- og plejeplanen for Ålbæk Skydeterræn, (i det følgende også benævnt alene som Ålbæk), og gælder således planlægningen for Natura 2000-område nr. 89 – Vadehavet. Delplan for: H78 Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde, H86 Brede Å, H90 Vidå med tilløb, Rudbøl Sø og Magisterkogen og Fuglebeskyttelsesområde F57- Vadehavet.

Ålbæk ejes af Forsvaret og udgør samlet 33 hektar. Kun en meget lille del af Skydeterrænet er beliggende i de i alt 152.000 ha som hele Natura 2000-området udgør. Størstedelen af Natura 2000 området udgøres af selve Vadehavet og kun en mindre del er landareal. Nogle af de vigtigste terrestriske naturtyper i Natura 2000-området er strandeng og klitnaturtyper.

I området findes de internationalt beskyttede naturtyper grå/grønklit, klithede og våde dværgbuskesamfund. Naturtyperne på Ålbæk er generelt i god naturtilstand og er levested for flere på landsplan sjældne arter, og de er derfor af betydning for habitatområdets samlede habitatnatur. Ålbæk er desuden beliggende i et meget betydningsfuldt fuglebeskyttelsesområde. Fuglearterne på udpegningsgrundlaget er dog altovervejende tilknyttet andre områder af Vadehavet og Ålbæk Skydeterræn anses som havende minimal betydning for arterne.

Forsvaret, herunder Ålbæk Skydeterræn, har som statslig lodsejer ansvar for sikring af gunstig bevarings-tilstand for naturtyper og arter. Hertil kommer ansvaret for en række særligt beskyttede arter, de såkaldte Bilag IV-arter, samt arter opført på den danske rødliste og i Danmark fredede arter. Endeligt håndterer tillægget udvalgte øvrige temaer, ikke mindst publikumshensyn. Ålbæk er samtidig af betydning for Forsvarets personelluddannelse. Aktiviteterne omfatter skapskydning med forskellige typer af håndvåben. Der forudses i tillæggets planperiode som minimum samme uddannelsesmæssige aktivitetsniveau, som hidtil.

Den hidtidige drifts- og plejeindsats er evalueret i forhold til opfyldelsen af Natura 2000-målene, og det vurderes overordnet at den hidtidige pleje af området er delvist tilstrækkelig til at sikre de højt prioriterede naturtyper mod tilgroning mv. En væsentlig opprioritering af indsatsen er nødvendig, suppleret med enkelte nye tiltag.

Forsvaret konkluderer overordnet, at den planlagte plejeindsats kan kombineres med en gunstig udvikling af Ålbæk som uddannelsessted, når der sikres fortsat militær adgang og benyttelse som hidtil. Der er for planperioden er tilrettelagt en bred indsats, der sikrer udviklingen af Ålbæk som uddannelsessted og som samtidig håndterer de trusler der er mod områdets naturtyper og arter. Når det gælder publikum opprioriteres indsatsen gennem en bedre formidling af områdets naturværdier til naturinteresserede.

Plantillægget er vedtaget i 2012 og et resume tilgår Tønder Kommune og Naturstyrelsen.

2. INDLEDNING

Afsnittet omhandler Forsvarets implementering af Natura 2000-planlægningen igennem drifts- og plejeplaner eller tillæg til disse. Det omhandler planprocessen og beskriver planlægningens formål, målgruppe og omfang. Endelig giver det en introduktion til Natura 2000-planlægningen konkret på Ålbæk Skydeterræn.

2.1. International naturbeskyttelse på Forsvarets terræner

Forsvaret er som dansk myndighed direkte forpligtet af den internationale lovgivning på naturbeskyttelsesområdet, herunder reglerne i EU's direktiver, hvoraf Fuglebeskyttelsesdirektivet fra 1979 og Habitatdirektivet fra 1992 spiller en central rolle i beskyttelse og bevarelse af biodiversiteten. Forsvarets skyde- og øvelsesterræner udgør ca. 33.000 ha, hvoraf ca. halvdelen er udpeget som Natura 2000-område. Af dette areal udgør ca. halvdelen egentligt udpegede naturtyper, hvor det særligt er de lysåbne, våde og næringsfattige typer, Forsvaret råder over og forvalter. Mange af disse er i dag generelt truede som følge af fragmentering, næringsstofpåvirkning, tilgroning m.v., og tilsvarende er mange af de arter, som er tilknyttet naturtyperne, beskyttelseskrævende. Forsvaret har dermed en forpligtelse til at iværksætte en aktiv forvaltning og plejeindsats, der sikrer naturtyper og arter i en gunstig bevarelsesstatus, og samtidig tilgodese de krav, der stilles til Forsvarets terræner som uddannelsessteder for militære enheder.

2.1.1. Natura 2000-planlægningen i Danmark

Danmark har som en del af implementering af international naturbeskyttelseslovgivning besluttet at gennemføre særlig planlægning for områder udpeget efter EU's Habitatdirektiv og Fuglebeskyttelsesdirektiv samt Ramsarkonventionen, de såkaldte Natura 2000-områder. Områderne er udpeget for at bevare naturtyper og levesteder for vilde plante og dyrearter, som er sjældne,

truede eller karakteristiske for EU-landene. Naturtyperne og arterne repræsenterer vigtige, bevaringsværdige dele af europæisk natur.

For hvert Natura 2000-område er der jf. Miljømålsloven udarbejdet en statslig Natura 2000-plan, som på grundlag af en basisanalyse fastlægger en målsætning og et indsatsprogram for området. Begge er bindende. Natura 2000-planen omfatter en periode på 6 år (2009-2015), hvorefter den skal afløses af en ny plan. For fredskovspligtige skove er planperioden 12 år.

Efter den endelige vedtagelse af Natura 2000-planen udarbejder kommunerne en handleplan for, hvordan de vil realisere indsatsen. Naturstyrelsen varetager planlægningen for skovnaturtyper og marine områder. For offentligt ejede arealer kan den offentlige lodsejer gennem f.eks. drifts- og plejeplaner selv forestå Natura 2000-planlægningen.

2.1.2. Natura 2000-planlægning på Forsvarets arealer

Ud af Forsvarets skyde- og øvelsesterræner indgår ca. 60, heraf 20 større skyde- og øvelsesområder, i større eller mindre omfang i Natura 2000-netværket, og Forsvarets nuværende aktiviteter, herunder både militære aktiviteter og de driftsmæssige aktiviteter, der resulterer i en given naturtilstand, skal her vurderes. På dette grundlag skal Forsvaret gennemføre passende foranstaltninger med henblik på at undgå forringelse af beskyttede naturtyper og levesteder for

arter. Ydermere skal Forsvaret træffe passende foranstaltninger med henblik på at undgå forstyrrelse af de arter, for hvilke områderne er udpeget, for så vidt disse forstyrrelser har betydelige konsekvenser for opnåelse af bevaringsmålsætningen for de beskyttede arter. Den generelle bevaringsmålsætning for Natura 2000-områderne er at sikre eller genoprette en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som områderne er udpeget for at beskytte.

Til vurdering af indsatsen anvender Forsvaret Natura 2000-planerne, der på grundlag af fagligt solide basisanalyser udarbejdet af de tidligere amter og miljøcentre identificerer trusler, der i planerne angives som aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samspil vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus. Forsvaret opfatter Natura 2000-planerne som "screeninger", der identificerer alle aktuelle trusler. Ud fra dette vurderes mulighederne for at bidrage til en indsats og gennemfører igennem sin planlægning konkrete aktiviteter, der kan imødegå de oplistede trusler. Forsvaret iværksætter ikke yderligere vurdering af betydningen af igangværende militære eller andre aktiviteter i forhold til naturtyper og levesteder, men vil, i det omfang der i planperioden eventuelt bliver opmærksomhed om nye temaer, forholde sig hertil.

Siden 1991 er der for 44 af forsvarets skyde- og øvelsестerræner udarbejdet drifts- og plejeplaner med henblik på at opnå en tilfredsstillende balance mellem behovet for nødvendig uddannelse og træning af enheder under realistiske vilkår og hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser. For 18 af de terræner, der har Natura 2000-udpegninger, foreligger der drifts- og plejeplaner, i nogle tilfælde nye og i andre tilfælde ældre eller udløbne planer. Det er besluttet, at drifts- og plejeplanerne anvendes som redskab til opfyldelse af Forsvarets forpligtelse til planlægning inden for Natura 2000-områderne og andre aspekter af implementering af international naturbeskyttelseslovgivning. Teknisk sker dette ved, at Forsvaret indarbejder Natura 2000-planlægningen i drifts- og plejeplanerne på lige fod med øvrige formelle forskrifter, hvilket vil ske i

forbindelse med den løbende revision af eksisterende drifts- og plejeplaner eller ved udarbejdelse af nye. I tilfælde, hvor der foreligger relativt nye drifts- og plejeplaner, vil Natura 2000-planlægningen sikres gennem tillæg til disse. På større lejede arealer tager udlejer eller kommunen initiativ til Natura 2000-planlægningen. Forsvaret vil her være en central samarbejdspartner. For en række af Forsvarets små arealer, f.eks. fyr, udkigsstationer eller depoter, vil Natura 2000-planlægningen overlades til kommunen i samarbejde med Forsvarets lokale repræsentation.

Nærværende plantillæg er et tillæg til Ålbæk Skydeterræn, Drifts- og plejeplan 2005-2019 (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, og Hjemmeværndistrikt Sønderjylland). Det vedrører Natura 2000-planlægning for den del af Natura 2000-område Nr. 89 Vadehavet, omfattende Habitatområde H78, H86 og H90 og Fuglebeskyttelsesområde F57 (Miljøministeriet 2011), der omfatter Ålbæk Skydeterræn. Natura 2000 planlægningen for Vadehavet adskiller sig, grundet områdets store geografiske udbredelse, fra Natura 2000 planlægningen andre steder i Danmark ved at være delt op i 10 delområdeplaner. Kun det Natura 2000 delområde som Ålbæk Skydeterræn er beliggende i er medtaget i dette tillæg. Ålbæk Skydeterræn er beliggende i habitatområde H78 og i fuglebeskyttelsesområde F57, og tillægget forholder sig ligeledes kun til det aktuelle habitatområde og fuglebeskyttelsesområde.

2.1.3. Særligt beskyttede arter

I henhold til Habitatdirektivets artikel 12 skal der gennemføres særlige foranstaltninger for at beskytte arter på direktivets bilag IV. Dette gælder uafhængigt af Natura 2000-områdeudpegningen. Forsvarets terræner repræsenterer vigtige levesteder for en stor del af de danske Bilag IV-arter, hvilket stiller krav til forvaltningen på terrænniveau. Dette element vil generelt være indarbejdet i drifts- og plejeplanerne eller søgt håndteret i forbindelse med udarbejdelse af Natura 2000-tillæg hertil.

2.2. Natura 2000-tillæg til drifts- og plejeplaner

Natura 2000-tillæg til drifts- og plejeplaner beskrives mere detaljeret i det følgende.

2.2.1 Formål

Formålet med Natura 2000-tillæg svarer til formålet med "moder"-drifts- og plejeplanerne, der er at sikre et bindende dokument, der

- beskriver de militære, naturbeskyttelses- og driftsmæssige målsætninger, der knytter sig til et givet terræn,
- fremlægger en status for terrænets værdier og anvendelse,
- foretager en analyse af, hvordan målsætningerne bedst tilgodeses og forenes,
- opstiller langsigtede visioner og fastlægger modeller og konkrete aktiviteter for forvaltningen i den pågældende planperiode, og
- sikrer ejerskab blandt såvel interne som eksterne bidragydere igennem inddragelse i tilblivelsesprocessen.

Den primære målgruppe for drifts- og plejeplaner er den stedlige, forvaltende militære myndighed, der har ansvaret for den daglige drift af terrænet og implementering af drifts- og plejeplaner, samt de militære brugere. Hertil kommer øvrige myndigheder, frem for alt kommunen, som med planerne opnår et solidt og veldokumenteret udgangspunkt for administrationen af lovgivning på terrænerne, særligt lovgivning om planlægning, miljømål, naturbeskyttelse og vandløb. Endelig er planerne rettet mod befolkningen, herunder ikke mindst lokale interessenter, der ønsker at anvende terrænerne til fritidsformål. Planerne er nærmere beskrevet i Bestemmelse for drifts- og plejeplaner (FBE 2011a).

2.2.2 Proces for plan og plantillæg samt planperiode

Drifts- og plejeplaner for Forsvarets terræner er hidtil udarbejdet i et samarbejde mellem Forsvaret og Skov- og Naturstyrelsen og med inddragelse af offentligheden igennem en høringsprocedure. Fremover vil nye planer, planrevisioner og tillæg til eksisterende planer udarbejdes af Forsvaret med inddragelse af relevante interessenter, herunder især kommunerne, Naturstyrelsen, centrale interesseorganisationer samt de relevante lodsejere og nabo-lodsejere. Indsatsprogrammet til opfyldelse af Natura 2000-forpligtelserne skal ikke gennemgå en godkendelsesproces som sådan,

men evalueres igennem en ny basisanalyse foretaget af Naturstyrelsen ved Natura 2000-planperiodens udløb. Første planperiode er 2009-2015. Denne evaluering kan således medføre, at drifts- og plejeplaner eller tillæg hertil skal revideres i 2015 eller umiddelbart efter.

Eksisterende drifts- og plejeplaner kan efter en særlig procedure ændres i planperioden. Natura 2000-tillæg er ikke at opfatte som en ændring til drifts- og plejeplanen, men som et supplement. I det omfang tillægget indebærer, at en konkret indsats fastsat i drifts- og plejeplanen påvirkes eller ændres væsentligt, vil dette fremgå eksplicit af tillægget.

2.2.3 Omfang af Natura 2000-tillæg til drifts- og plejeplaner

Natura 2000-tillæg har som hovedsigte at implementere forpligtelser i forhold til de konkrete Natura 2000-områder og vil derfor primært være rettet mod planlægning på de arealer, der på det enkelte terræn ligger indenfor et Natura 2000-område. Her omfatter tillægget de aktiviteter, der har relevans i forhold til trusler, indsatsprogram og mulige virkemidler beskrevet i Natura 2000-planen, og hvor Forsvaret som myndighed er forpligtet til at gennemføre en aktiv indsats, der sikrer en gunstig bevaringsstatus for naturtyper og arter.

For enkelte områder – herunder indbefattet Ålbæk Skydeterræn, er den del af arealet der ligger indenfor Natura 2000-området dog så lille, at det ikke giver nogen mening kun at lade tillægget omfatte den del der ligger inden for udpegningen. I disse enkeltstående tilfælde vil tillægget derfor omfattet planlægningen på hele terrænet.

Tillægget omfatter desuden en indsats med henblik på sikring af gunstig bevarelsesstatus for en række særligt beskyttede arter (Bilag IV), hvor indsatsen skal ske uafhængig af områdeudpegninger. Her kan det omfatte arealer udenfor Natura 2000-området. Det samme gør sig gældende, når en specifik planlægning for arealer uden for Natura 2000-området har en hensigtsmæssig funktion i opfyldelsen af må-

Hedelyng i god trivsel på Ålbæk Skydeterræn den 4. oktober 2011.

lene for Natura 2000-området. For sikringen af Bilag IV-arter, herunder også på arealer udenfor Natura 2000-områderne, sigter tillægget primært på, at aktiviteter ikke forringer bevaringsstatus. Det beskriver således ikke nødvendigvis en aktiv plejeindsats for disse arter, men tilstræber at bevare områdernes økologiske funktionalitet.

Endelig kan tillæg omfatte en række yderligere temaer, som siden drifts- og plejeplanens vedtagelse har vist sig aktuelle i forhold til planlægningen, og hvoraf nogle har direkte sammenhæng med forvaltningen af internationalt prioriterede naturtyper og arter.

2.3 Natura 2000 tillægget for Ålbæk Skydeterræns arealer

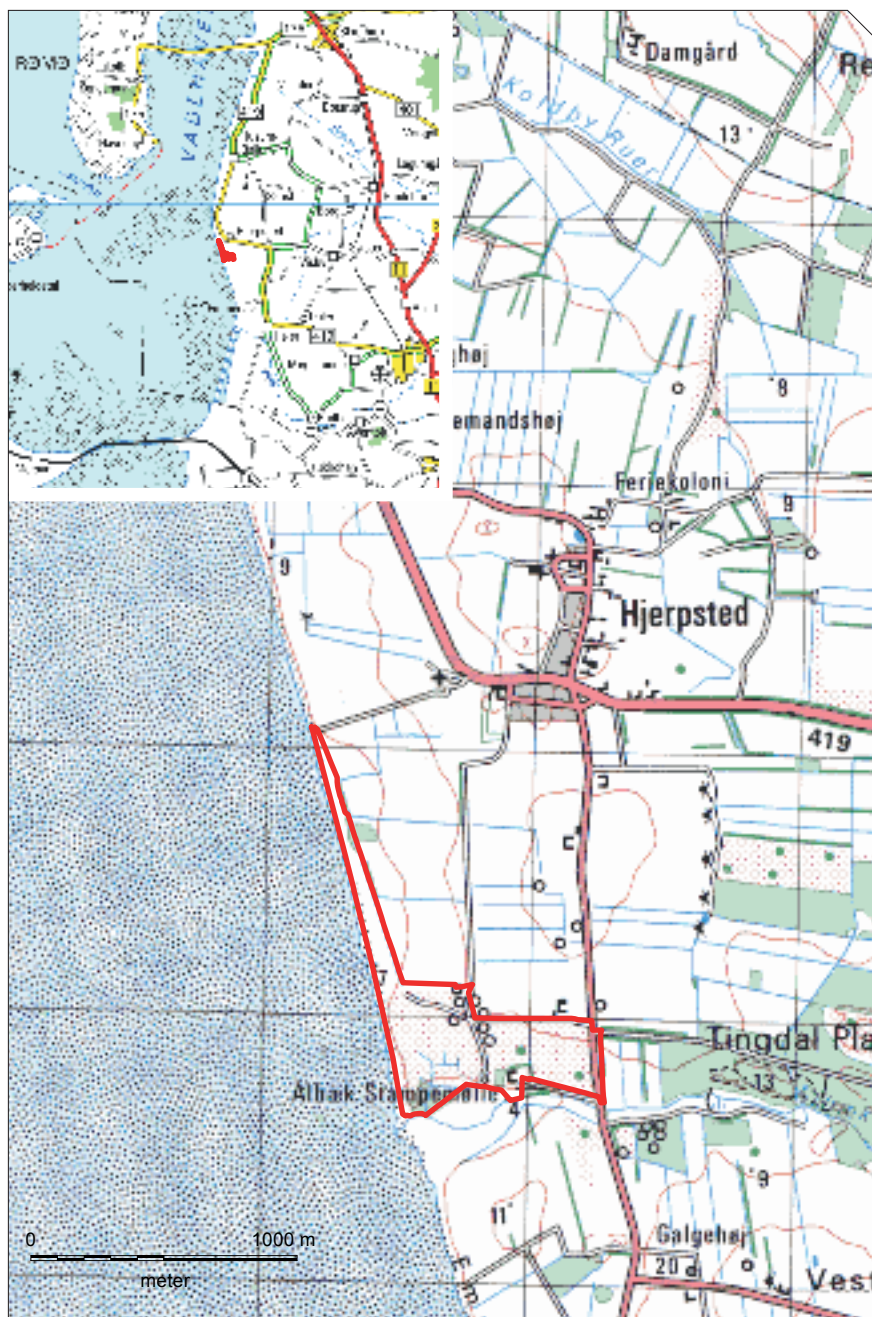
I 2005 gennemførtes en drifts- og plejeplan for Ålbæk Skydeterræn i et samarbejde mellem Skov- og Natur-

styrelsen og Hærhjemmeværnsdistrikt Sønderjylland. Planen gælder for en 15-årig periode (2005-2019) og kan løbende ændres, såfremt der er behov for og enighed herom jf. planens afsnit 2.3.

Ålbæk Skydeterræn ligger i den del af Natura 2000-område nr. 89 der udgøres af habitatområde H78 og fuglebeskyttelsesområde F57. Kun 4,8 ha af Ålbæk Skydeterræn, på i alt 32 ha, er omfattet af habitat- og fuglebeskyttelsesområdet, men Ålbæk Skydeterræn rummer dog flere af de naturtyper, der udgør udpegningsgrundlaget for habitat- og fuglebeskyttelsesområdet. Derudover er der på Ålbæk Skydeterræn kortlagt habitatnaturtyper uden for selve Natura 2000 afgrænsningen. Disse områder med habitatnaturtyper vil blive behandlet på lige fod med de naturtypearealer, der ligger indenfor Natura 2000 afgrænsningen. På grund af at den eksisterende drifts- og plejeplan

er forholdsvis nyiværksat og stadig gældende, er det besluttet kun at udarbejde et Natura 2000 tillæg til planen. Formålet med tillægget er at supplere den eksisterende drifts- og plejeplan, så der opnås et tilstrækkeligt grundlag for Natura 2000-planlægningen. Udover Natura 2000 indeholder tillægget planlægning for beskyttelse af Bilag IV-arter på terrænet. Endelig inddrages publikumshåndtering og offentlighedens muligheder for adgang til området.

Tillægget gælder perioden 2012-2019 og vil ved Natura 2000-planens udløb i 2015 blive evalueret og evt. revideret. Det er udarbejdet af Forsvaret og er tilgængeligt Tønder Kommune og Naturstyrelsen i resume, jf. Bekendtgørelse om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner.

Figur 2.1. Ålbæk Skydeterræns geografiske beliggenhed markeret med rød skravering.

3. MÅLSÆTNING

Afsnittet beskriver indledningsvist forsvarets generelle driftsmålsætninger, som overføres på de konkrete driftsmålsætninger for Ålbæk under særlig hensyn til Natura 2000-forpligtelserne. Disse har fungeret som et arbejdsredskab under tillæggets udarbejdelse og er i den færdige form bestemmende for den fremtidige drift og pleje af terrænet, der repræsenterer indsatsen for at nå Natura 2000-målene. Målsætningerne er opstillet og fordelt på en række strategiske, taktiske og operationelle mål indenfor emnerne militæranvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Målene er indbyrdes forbundet fra det overordnede og langsigtede til det konkrete og kortsigtede.

3.1. Forsvarets generelle drifts- og plejemålsætninger

Målsætningen for driften af Forsvarets arealer er sammensat af mål for militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse forskelligartede mål er konkretiseret og prioriteret i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner. De generelle og langsigtede drifts- og plejemålsætninger hidrører fra en række Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelser, der i planlægningsprocessen er udmøntet til en række arealspecifikke og kortsigtede drifts- og plejemålsætninger for de enkelte arealer.

3.1.1. Militær anvendelse

Arealerne på Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterrener anvendes af Totalforsvarets enheder primært til uddannelse. Arealerne skal derfor fremstå så varierede som muligt, så de over tid indeholder de terræntyper, der er behov for til militære uddannelser.

3.1.2. Naturbeskyttelse

Terrænerne udgør i kraft af mange års ekstensiv drift og målrettet naturpleje nogle af de bedst bevarede naturområder i Danmark. Mange terræner er helt eller delvist udpeget som naturarealer af international betydning med krav om en aktiv indsats for at sikre gunstig bevarelsesstatus for særligt udpegede natur-

typer og arter, bl.a. gennem en indsats mod truslerne herunder næringsstofberigelse, tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi, forstyrrelse og invasive arter. Hertil kommer, at der på alle terræner potentielt forekommer arter, der kræver særlig beskyttelse fx odder, danske arter af flagermus, visse krybdyr- og paddearter, samt insektarter. Yngle- og rastepladser for dyr og planter omfattet af Habitatdirektivets bilag II og IV er endvidere beskyttet ifølge Naturbeskyttelseslovens § 29 a og § 29 b. Ifølge Naturbeskyttelseslovens § 52 er offentlige myndigheder endvidere forpligtet til at sikre en god plejetilstand på en række beskyttede naturtyper på offentlige arealer. Forsvarets arealer rummer ydermere andre væsentlige samfundsmæssige værdier i form af fortidsminder og andre kulturspor, som skal beskyttes.

3.1.3. Publikumshensyn

Hovedparten af Forsvarets terræner er tilgængelige for civilt publikum, når arealerne ikke anvendes til militær uddannelse. De skal derfor kunne være rammen om gode oplevelser i forbindelse med såvel organiseret som uorganiseret brug. Publikums adgang skal kanaliseres hensigtsmæssig i forhold til militære aktiviteter og faciliteter samt naturområder og arter, der kræver særlig beskyttelse mod forstyrrelser.

3.2. Konkrete drifts- og plejemålsætninger for Ålbæk Skydeterræn

De kort- og langsigtede målsætninger for Natura 2000-indsatsen på Ålbæk Skydeterræn er sammensat af en række strategiske, taktiske og operationelle mål. De strategiske mål udtrykker de langsigtede mål for den fremtidige drift. De taktiske mål tager udgangspunkt i den kommende planperiode og er kontrollerbare på periodeniveau. De operationelle mål udgør de mest handlingsorienterede mål, der i lighed med de taktiske mål også er kontrollerbare. I særdeleshed taktiske og operationelle mål vil på sigt indgå i evalueringen af planlægningens målopfyldelse.

Samlet set tjener de taktiske mål til opfyldelse af de strategiske mål, ligesom de operationelle mål skal sikre opfyldelse af de taktiske mål. Ved hjælp af denne struktur er de strategiske, taktiske og operationelle mål sammenkoblede i nedenstående skemaer for at tydeliggøre den røde tråd gennem drifts- og plejeplanens dispositioner fra det overordnede til det konkrete niveau.

3.2.1 Militære mål

Det er et målsætning af bevarer Ålbæk Skydeterræn som et velfungerende uddannelsessted med mindst de samme muligheder som i dag og der ses ikke behov for udvikling af terrænet.

Strategisk	Taktisk	Operationel
Ålbæk Skydeterræn er en væsentlig facilitet for den lokale hjemmeværnsuddannelse i det sønderjyske område, hvorfor det er en ubetinget forudsætning for Hjemmeværnet lokalt.	Ingen.	Ingen.

3.2.2 Mål for naturbeskyttelse

Målene for naturbeskyttelse er primært affødt af Natura 2000-planens konkrete målsætning for naturtyper og arter. De opfyldes altovervejende igennem pleje af hedearealerne ved afbrænding, rydning af løvtræsopvækst, hævning af vandstanden på lavbundsarealer og bekæmpelse af invasive arter. Bilag IV-arter tilgodeses lideledes igennem ovenstående.

De taktiske og operationelle mål er grupperet i en rækkestruktur, hvor inddelingen bygger på de projekter, der kendetegner de operationelle mål. Dette er valgt for at give et bedre overblik. Kun arter og naturtyper der er repræsenteret på Ålbæk Skydeterræn er medtaget.

Strategisk	Taktisk	Operationel
Natura 2000 Ålbæk bidrager i videst muligt omfang til sikring af Natura 2000-område nr. 89's økologiske integritet. Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus. For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til naturtilstand I eller II og gunstig prognose, skal udviklingen i areal og tilstand være stabil eller i fremgang. For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til naturtilstand III-V og/eller ugunstig prognose, skal udviklingen i naturtilstand være i fremgang, således at der opnås naturtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/levesteder inden for Natura 2000 området skal være stabil eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det. For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem, og/eller med en ukendt prognose, er målsætningen gunstig bevaringsstatus.	2140 Klithede sikres en optimal ekstensiv drift og pleje. Arealet søges udvidet ved naturpleje. 4010 Våde dværgbuskesamfund sikres en optimal ekstensiv drift og pleje og en for naturtypen naturlig hydrologi. Arealet søges udvidet ved naturpleje. 2130 Grå/grøn klit sikres en optimal ekstensiv drift og pleje. Påvirkning af målsatte naturtyper fra invasive plantearter afværges i videst mulige omfang.	Rynket rose bekæmpes ved slåning, oprykning og opgravning i alle habitatnaturtyperne. Iværksættes 2012. Bekæmpes på i alt 2 ha. Afbrænding af tørre hedearealer i rotationsordning. Iværksættes 2012. Cirka 11 ha hede skal plejes med denne metode. Rydning af opvækst af løv- og nåletræer. Iværksættes 2012 og herefter hvert 10. år. Cirka 6 ha skal ryddes løbende. Hævning af vandstanden på lavbundsarealerne. Iværksættes 2012. Vandstanden ønskes hævet på cirka 6 ha.
Bilag IV-arter sikres i gunstig bevaringsstatus.	Levevilkår for Bilag IV-arterne/artsgrupperne på hele terrænet bevares og – hvor muligt – forbedres. Padder: Forbedret yngle- og rastemuligheder sikres gennem en hævning af vandstanden.	Se ovenstående om naturpleje.

3.2.3 Mål for publikumshensyn

Strategisk	Taktisk	Operationel
Ålbæk skal fortsat være åbent for offentligheden. Publikumsinteresser opprioriteres.	Publikumshensynet opprioriteres gennem en bedre formidling af områdets store naturværdier til naturinteresserede.	Udarbejdelse af foldermateriale og opsætning af plancher ved parkeringspladsen. Udarbejdes senest 2013

4. STATUS

Dette afsnit giver en status med hovedvægt på forhold, der har relevans for Natura 2000 på Ålbæk Skydeterræn ved planperiodens start. Hovedvægten lægges på beskrivelse af tilstanden inden for den del af Natura 2000-områderne, der hører til Ålbæk Skydeterræn, dog således at der sker en afvejning af betydningen af dette i forhold til tilstanden i det øvrige Natura 2000-område. Hele Ålbæk Skydeterræn omhandles i dette tillæg, selvom kun cirka 15 % af arealet er beliggende indenfor Natura 2000 området. Hertil kommer en status for Bilag IV-arter i terrænet som helhed og for den eksisterende naturpleje i området. Der gives indledningsvis en summarisk beskrivelse af terrænet og dets historie.

Udarbejdelse af dette afsnit bygger på et bredt grundlag af data og information, herunder oplysninger fra ikke mindst den eksisterende drifts- og plejeplan for Ålbæk Skydeterræn, Danmarks Miljødata, Miljøministeriets portal om vand- og naturplaner, Natura 2000-planen for natura 2000 område nr. 89 (delplan for H78, H86 og H90, samt F57) med tilhørende basisanalyser. Hertil kommer værdifuld information fra institutioner og lokale enkeltpersoner – ikke mindst Per Thomassen fra Fugle og Natur, som har registeret og fotograferet flora og fauna på Ålbæk Skydeterræn. Hovedparten er publiceret eller på anden måde offentligt tilgængeligt. Der henvises overordnet til drifts- og plejeplanen og i øvrigt til Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes hjemmeside, der kan findes via www.forsvaret.dk/fbe. Endelig er der i forbindelse med tillæggets tilblivelse udført et omfattende feltarbejde af Orbicon på Ålbæk Skydeterræn ved flere feltbesøg fordelt over sommerhalvåret 2011. Registreringerne af flora og fauna på skydeterrænet er vedlagt dette tillæg, jf. bilag 3.

Ålbæk Skydeterræn ligger i Tønder Kommune mellem Højer og Hjepested. Selve skydeterrænet afgrænses mod nord og øst af agerland i omdrift, mod syd af Ålbækken og mod vest af Vadehavet. Skydeterrænet er efter Sønderjydske forhold kuperet og højtbeliggende på Hjerpested Bakkeø. Markante landskabselementer er

selve Vadehavet og klitrækken, der flere steder opleves som en stejl kystskrænt ned mod havet. Horisonten brydes mod syd og nord af de to barriereøer Sylt og Rømmø, mens udsynet mod vest synes frit gennem tidevandsrenden mellem de to vadehavsøer, hvor kun den meget flade sandbanke Jordsand i klart vejr kan skimtes. Der er på denne delkyststrækning kun en meget begrænset marskdannelse, og forstranden, og marsklandet nedenfor kystskrænten, er derfor meget smalt – selvfølgelig afhængig af tidevandet. I modsætning til mange af kyststrækningerne langs Vadehavet er terrænet ved Ålbæk Skydeterræn højtliggende, og der er på denne delstrækning ikke fortaget inddæmninger, så Vadehavets fri kystdynamik kan her opleves som et af de få steder langs Vadehavet.

Selve Ålbæk Skydeterræn er på 33 ha, og udover at være et landskabeligt interesseområde adskiller Ålbæk Skydeterræn sig ved formenligt at være den eneste kystnære hede på fastlandet i hele vadehavsregionen. Hede er den mest udbredte naturtype på skydeterrænet, og dele af hedearealet er kortlagt med de europæisk beskyttede naturtyper "Kystklitter med dvægbuskevegetation (klithede, naturtype nr. 2140)" og "Våde dvægbuskesamfund med klokkeløng (naturtype nr. 4010)". Det vurderes, at de resterende hedearealer, som ikke er kortlagt med de europæiske naturtyper, med den rette pleje på sigt vil kunne udvikle sig med en vegetation,

der opfylder kravene for de to europæisk beskyttede naturtyper. Hedefloraen på skydeterrænet rummer flere på landsplan sjældne plantearter som firhannet hønsetarm, der ellers kun er kendt fra Nord- og Vestjylland, samt lav skorsoner, benbræk og lyngsilke. På et fugtigt hesteafgræsset hedeareal, beliggende i den østlige del

af skydeterrænet, blomstrer i forsommeren endvidere op til 1.500 plettede gøgeurter samt enkelte maj-gøgeurter. Dele af de fugtige hedearealer, der ikke afgræsses, er under kraftig tilgroning af vedplanter som dun- og vortebirk, samt forskellige arter af pil. Vegetationen i disse områder fremstår forholdsvis artsfattig.

De kystnære klitarealer umiddelbart ovenover kystskrænten er med permanent vegetationsdække og er kortlagt med den europæiske naturtype "Grå klit og grønsværklit (naturtype nr. 2130)". Vegetationen fremstår dog generelt som artsfattig og helt domineret af sand-hjælme og marehalm, samt større sammenhængende bevoksninger med den invasive art rynket rose. Både sand-hjælme og marehalm er karakterarter for denne naturtype. Enkelte "lommer" fremstår med en lav og artsrig vegetation med typiske planterater fra dette tørre og næringsfattige habitat.

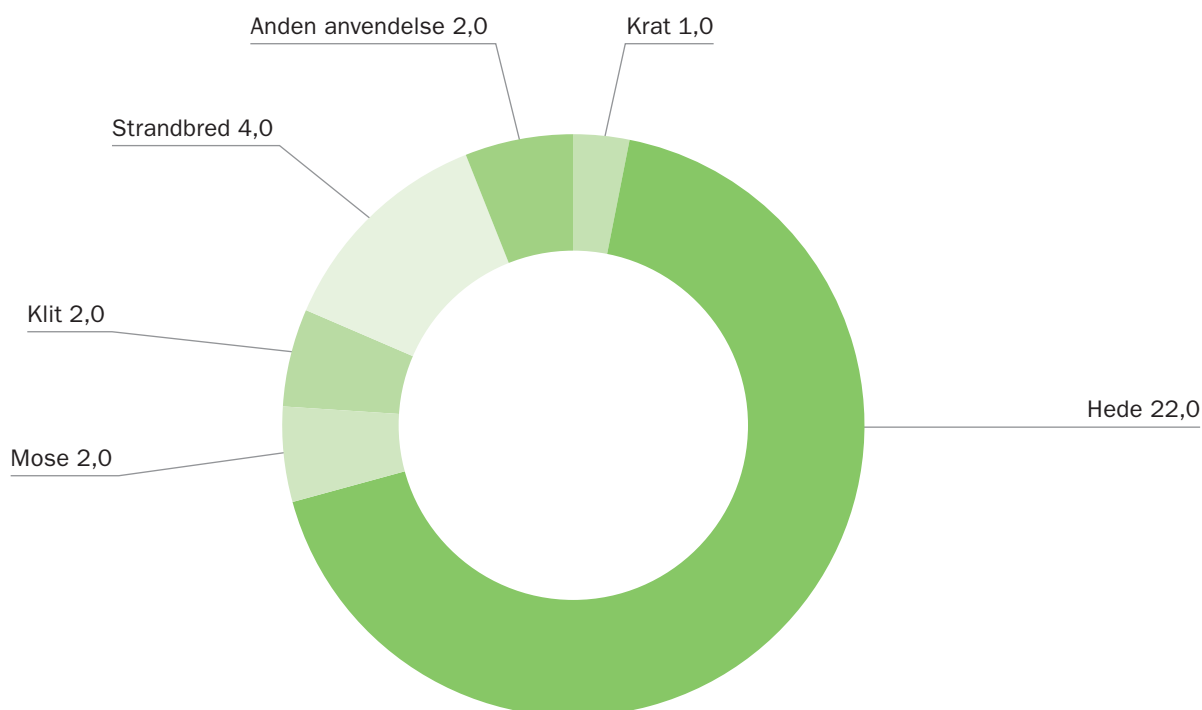
Endeligt er der i det sydvestlige hjørne af skydeterrænet, i tilknytning til Ålbækken, et lille fugtigt område

med vindblæste rødel og typiske planterater fra ellesumpe, hvilket bidrager til skydeterrænets diversitet af naturtyper.

Der ligger spredt over skydeterrænet, med størst koncentration i den nordøstlige del af området, 6 enkeltgravhøje fra bondestenalderen, som alle har væsentlig kulturhistorisk interesse. Gravhøjene er alle i god tilstand uden træopvækst af nævneværdig betydning. Der har desuden ifølge det Kulturhistoriske Centralregister ligget yderligere 5 høje i området, som i dag er forsvundet og ikke mere kan erkendes i landskabet. På store dele af skydeterrænet er der fundet tildannet flint, hvilket yderligere understreger områdets historie.

Revling er en almindelig plante på hedearealerne på Ålbæk Skydeterræn. I baggrunden ses tre af de i alt 6 eksisterende enkeltgravshøje på skydeterrænet.

Figur 4-1. Arealanvendelse på Ålbæk Skydeterræn i alt 33 ha. Tallene angiver areal i ha.

Ålbæk Skydeterræns militære historie er ikke beskrevet samlet et sted og har derfor skulle sammenstyckes fra flere forskellige kilder, men området har med sikkerhed været anvendt af militæret allerede fra 1926, hvor skydeterrænet nævnes i H.P.H. Andersens skrift om "Tønder som dansk garnisonsby 1920-1920". Mange forskellige militære enheder har benyttet terrænet, som gennem de fleste år har været lejet af forskellige lodsejere. I 1991/92 erhvervede Forsvaret ved en større jordfordeling hele arealet. (Miljøministeriet 2009, Skov- og Naturstyrelsen og Hærhjemmeværnsdistrikt Sønderjylland 2005).

4.1. Ejendomsoversigt og kortgrundlag

Ejendomsforholdene på Ålbæk Skydeterræn er grundlæggende beskrevet i drifts- og plejeplanen, og følgende

er en opdatering i forhold til de ændringer i matrikler og arealanvendelse, der er sket siden planens vedtagelse.

4.1.1. Arealanvendelse

Ålbæk Skydeterræn omfatter 33 ha. Fordelingen på arealanvendelsestyper på terrænet fremgår af figur 4-1. Det skal bemærkes at selve Vadehavet, med slikvader og begyndende marskdannelse, ikke er indbefattet i skydeterrænet – til trods for at Vadehavet udgør en meget vigtig del af området samlede landskabelige indtryk og har altafgørende betydning for specielt udpegningsarterne i fuglebeskyttelsesområde F57.

Hede udgør 2/3 af arealet på Ålbæk Skydeterræn, og de fleste af de sjældne og usædvanlige planterarter på Ålbæk Skydeterræn er tilknyttet denne naturtype – det er dog primært de fugtige hedearealer, der har en

usædvanlig rig flora. Strandbred udgør 12,5 % af det samlede areal, og langt hovedparten af fuglearterne på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområde F57 har strandbred, og selve Vadehavet, som yngle-, fouragerings- og rasteområde. Strandene langs skydeterrænet er dog ikke egnet som ynglehabitat. Dette skyldes primært publikumspres. Naturtyperne klit og mose udgør begge cirka 6 % af det samlede areal, mens krat udgør 3 % af arealet. Anden arealanvendelse som veje, bygninger, parkeringspladser m.m. udgør cirka 6 % af det samlede areal.

4.1.2. Kortgrundlag og -materiale

Al kortmateriale foreligger centralt og lokalt hos Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste i digital form og opdateres løbende. Dette materiale ligger til grund for udarbejdelse af de kort, der følger plantillægget både som indstik i den trykte version og som bilag til den elektroniske version. Der er tale om to korttyper, dels et grundkort som viser status for arealanvendelsen på plantidspunktet (2012) og dels et aktivitetskort. På grundkortet medtages i princippet alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen, herunder administrative bindinger i form udpegninger, fredninger etc. Dette kort anvendes som grundlag for aktivitetskortet, der angiver de delområder, hvor der iværksættes konkrete tiltag. Aktivitetskortet er parallelt til aktivitetsafsnittet (Kapitel 7) udarbejdet for alle planlagte aktiviteter på terrænet, herunder også de, der hidrører fra den overordnede drifts- og plejeplan. Kortene er forsynet med signaturforklaring samt en angivelse af målestoksforholdet.

4.2. Lovmæssige bindinger og udpegninger

Drifts- og plejeplaner gennemgår alle lovæssige rammer for planlægningen på de enkelte terræner. Nærværende tillæg baseres primært på de forskrifter, der har direkte reference til Natura 2000-planlægningen. De er gennemgået summarisk i tabel 4-1.

4.3. Militæranvendelse

Ålbæk Skydeterræn anvendes til skarpskydning med forskellige typer af håndvåben med ammunition op til 12,7 mm, inklusiv lyssporsprojektiler. Derudover foretages skydninger med tungere våben som 84 mm

dysekanon, 84 mm panservåben og 40 mm granatkastere. Endeligt er der i miljøgodkendelsen givet mulighed for at gennemføre sprængninger med op til 15 kg sprængladninger samt håndgranatkast, men denne del af godkendelsen udnyttes ikke, og det vurderes ikke at blive aktuelt i fremtiden. (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hærhjemmeværnsdistrikt Sønderjylland 2005).

Skydeterrænets ydergrænse er markeret med gul/sorte pæle, og det maksimalt opnåelige fareområde er markeret med advarselstavler med tekster på dansk, engelsk og tysk. Under skydningen markeres med hejst ballon i mast, og der opstilles vagtposter på stranden i den nordlige og sydlige del af skydeområdet for at stoppe vandrere langs stranden og holde Vadehavet under observation. Vagtposterne er i radiokontakt med sikkerhedsleder, sikkerhedskontor, banekommandører og de enkelte poster. Udover den militære anvendelse benyttes skydeterrænet af flere forskellige jagtforeninger.

Der er i miljøgodkendelsen mulighed for at gennemføre skydninger på 34 hverdage i tidsrummet 07:00 – 18:00 og 23 weekenddage, ligeledes i tidsrummet 07:00 – 18:00. Der er friholdt for skydninger i 29 hele weekender, i alle helligdagene samt i perioden 1. juli – 15. august, ligesom der ikke skydes i perioden december og januar. (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hærhjemmeværnsdistrikt Sønderjylland 2005).

4.4. Naturbeskyttelse

Dette afsnit omhandler kun de emner, der er centrale for tillægget, hvilket er forhold vedrørende Natura 2000, Bilag IV-arter, naturforvaltningen samt publikumshensyn. Med hensyn til en nærmere beskrivelse af øvrige aspekter af naturbeskyttelsen og naturværdierne på Ålbæk Skydeterræn henvises til drifts- og plejeplanen.

4.4.1. Natura 2000

Cirka 4,8 ha, udelukkende de mest kystnære arealer på Ålbæk Skydeterræn, er omfattet af Natura 2000 udpegningen, men grundet skydeterrænets begrænsede geografiske størrelse på i alt 33 ha omhandles

Forskrift	Bindinger i resume
Ramsarkonventionen (1971)	Tilknyttede lande udpeger vådområder af international betydning (Artikel 2).
EF-Fuglebeskyttelsesdirektivet (79/409 EØF).	Medlemsstater udlægger særligt beskyttede områder for fuglearter på Bilag I (Artikel 4.1) og trækfugle (Artikel 4.2).
EU-Habitatdirektivet (92/43 EØF)	Medlemsstater opretter særlige bevaringsområder for naturtyper (Bilag I) og arter (Bilag II) (Artikel 3). Medlemsstater træffer passende foranstaltninger for at undgå forringelse af naturtyperne og levestederne for arterne i de særlige bevaringsområder samt forstyrrelser af de arter, for hvilke områderne er udpeget, for så vidt disse forstyrrelser har betydelige konsekvenser for dette direktivs målsætninger (Artikel 6.2). Planer eller projekter, der kan påvirke et bevaringsområde væsentligt, skal vurderes med hensyn til deres virkninger på lokaliteten under hensyn til bevaringsmålsætningerne for denne (Artikel 6.3). Medlemsstater sikrer streng beskyttelse for visse arter (Bilag IV) (Artikel 12).
Lov om miljømål m.v. for vandforekomster og internationale naturbeskyttelsesområder (Miljømålsloven LBK nr. 932 af 24/09/2009).	Miljøministeren udpeger og iværksætter planlægning for ovennævnte områder, samlet benævnt Natura 2000.
Bekendtgørelse om udpegnings- og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter ("Habitatbekendtgørelsen", Bek. nr. 408 af 01/05/2007)	Bevaringsmålsætningen for Natura 2000-områderne er at sikre eller genoprette en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, områderne er udpeget for. 246 områder i Danmark udgør Natura 2000. I Danmark er 60 naturtyper, 84 fugle- og 35 øvrige dyrearter samt 12 plantearter relevante for udpegningsgrundlaget af Natura 2000. 36 dyrearter samt 7 plantearter (Bilag IV) sikres streng beskyttelse. Ålbæk Skydeterræn indgår i Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet – delplanen for: Habitatområde H78 Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde, habitatområde H86 Brede Å, habitatområde H90 Vidå med tilløb, Rudbøl Sø og Magisterkog, Fuglebeskyttelsesområde F57 Vadehavet. Ålbæk Skydeterræn er beliggende i Habitatområde H78 og Fuglebeskyttelsesområde F57), der som udpegningsgrundlag har 33 naturtyper*, 6 arter af fisk*, 4 pattedyrarter* og 28 fuglearter*.
Bekendtgørelse om administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter for så vidt angår forsvarets aktiviteter (Bek. nr. 1458 af 14/12/2010).	Bekendtgørelsen pålægger jf. Habitatdirektivets Artikel 6 Forsvaret at træffe passende foranstaltninger med henblik på at undgå forringelse af beskyttede naturtyper og levesteder for arter samt sikre konsekvensvurdering af nye eller ændrede planer og projekter, der ikke i medfør af anden lovgivning er underlagt krav om forudgående tilladelse og vurdering af aktiviteten. Pålægger desuden Forsvaret streng beskyttelse af Bilag IV-arter.

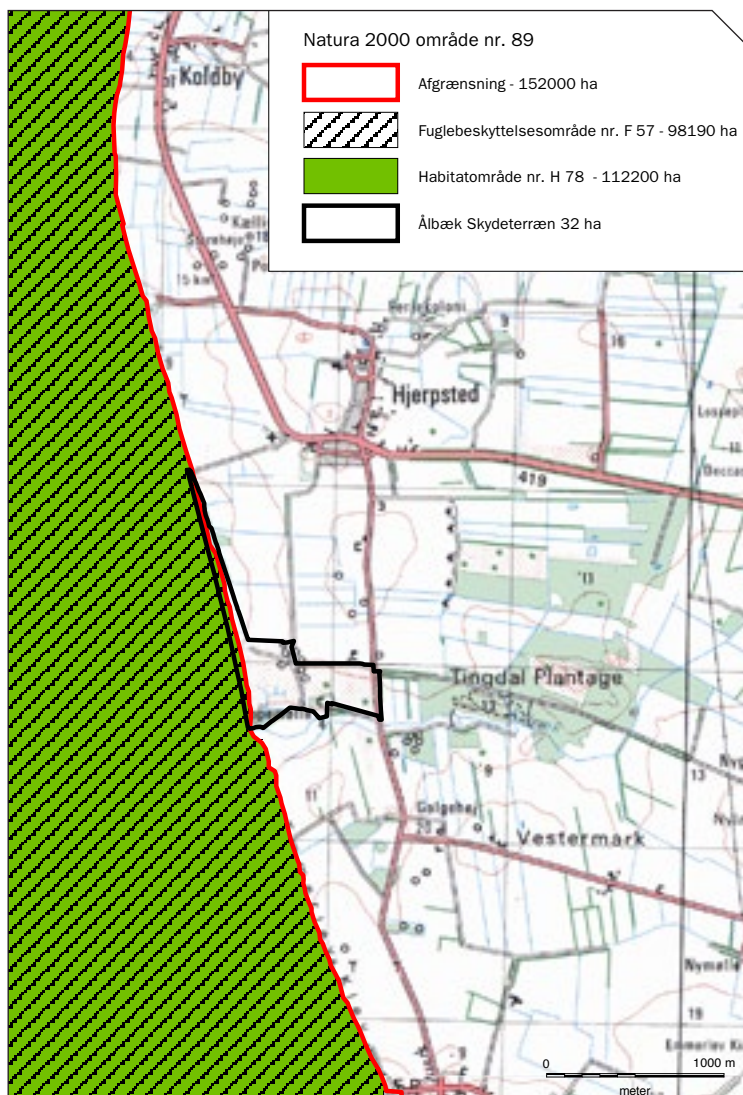
Tabel 4-1. Lovgivning og bindinger, der ligger til grund for Natura 2000-planlægningen. * kun få af udpegningsnaturtyperne og arterne er repræsenteret på Ålbæk Skydeterræn og kun disse medtages i dette tillæg.

hele Ålbæk Skydeterræn i indeværende tillæg. Det skal yderligere bemærkes, at dele af de arealer med de europæiske naturtyper, 2130, 2140 og 4010, der er kortlagt på skydeterrænet, ligger udenfor Natura 2000-afgrænsningen. Natura 2000-område Nr. 89 og Ålbæk Skydeterræn har geografisk set kun et meget lille overlap grundet Natura 2000 områdets meget store udbredelse på i alt 151.158 ha – hvoraf langt hovedparten udgøres af selve Vadehavet. I det følgende beskrives hele Habitatområde H78 (134.730 ha) og fuglebeskyttelsesområde F57 (115.671 ha),

som er det habitatområde og det fuglebeskyttelsesområde som Ålbæk er placeret i. Beskrivelsen omfatter naturtyper og arter og parallelt hermed den del, som er repræsenteret på Ålbæk Skydeterræn, og som har relevans for en indsats på terrænet.

4.4.1.1 Natura 2000-området

Natura 2000-området og dets naturindhold er nærmere beskrevet i Natura 2000-planen og tilhørende dokumenter (bisanalyse m.v.), der beskriver områdets naturværdier med fokus på de udpegede naturtyper og

Figur 4-2. Kortskitse over N 89 og overlappet med Ålbæk Skydeterræn.
N 89 = 151.158 ha, Ålbæk Skydeterræn = 33 ha og overlap = 4,8 ha.

arter, deres tilstand, bevaringsstatus, trusler m.v. Tilstand skal opfattes som en beskrivelse af det aktuelle naturindhold. Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod et udtryk for, hvordan tilstanden vil være i fremtiden, hvis der ikke sker ændringer i udnyttelsen og de eksisterende trusler. Bevaringsstatus er således en prognose for arternes og naturtypernes udviklingsretning. Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt ud fra deres natur-/skovtilstand og de aktuelle trusler og inddeles i gunstig eller ugunstig prognose. Naturtyper i tilstandsklasse I (høj tilstand) eller II (god tilstand) har en gunstig prognose, hvis det vurderes, at tilstanden også kan opretholdes på langt sigt. For ikke-

kortlagte naturtyper og alle arter er prognosen baseret på den bedste, tilgængelige viden. Her benyttes begreberne vurderet gunstig, vurderet ugunstig og ukendt prognose. Trusler er at opfatte som de forhold, der forhindrer naturtyper og arter i at opretholde eller udvikle sig i retning af en gunstig bevarelsesstatus.

Natura 2000-området er samlet på 151.158 ha og omfatter habitatområde nr. 78, 86, 90 og 239, samt fuglebeskyttelsesområde nr. 49, 51, 52, 53, 55, 57, 60, 65 og 67. (Natura 2000 området er opdelt i 10 delområder med hver deres Natura 2000 delplan). Ålbæk er, som tidligere nævnt, delvist beliggende i habitatområde

H78 (134.730 ha) og fuglebeskyttelsesområde F57 (115.671 ha). Habitatområde H78 udgøres langt overvejende af selve Vadehavet, og derfor er arealet meget stort. Landarealerne udgøres næsten udelukkende af vadehavsøerne Rømø, Mandø, Fanø og Langel, samt halvøen Skallingen, mens de kystnære arealer på fastlandet kun udgør en meget lille del af det samlede landareal i H78.

Der er på Ålbæk Skydeterræn kortlagt 3 af de i alt 33 naturtyper på udpegningsgrundlaget for habitatområde H78. De tre naturtyper er henholdsvis stabile kystklitter med urteagtig vegetation også kaldet grå klit og grønsværklit (naturtype nr. 2130), kystklitter med dværgbuskvegetation også kaldet klithede (naturtype nr. 2140) og våde dværgbusksamfund med klok-kelyng (naturtype nr. 4010).

De 3 naturtyper på udpegningsgrundlaget, som er repræsenteret på Ålbæk, udgør kun et meget lille areal i forhold til det samlede areal af de tre naturtyper i

hele habitatområde H78. Naturtype 2130 (grå klit og grønsværklit) dækker et areal på 1,87 ha på Ålbæk, hvilket kun udgør cirka 4,6 % af det samlede areal af denne naturtype i habitatområde H78. Naturtype 2140 (klithede) dækker et areal på cirka 2,41 ha, men dette udgør kun 6,3 % af de i alt cirka 384 ha, som denne naturtype er repræsenteret med i habitatområdet. Naturtype 4010 (våde dværgbuskesamfund) er kortlagt på 1,47 ha af området. Det samlede areal af denne naturtype i habitatområdet er ikke kortlagt. Selvom arealerne af habitatnaturtyperne på Ålbæk Skydeterræn er meget små, i forhold til det samlede areal af naturtyperne i habitatområdet, er de dog generelt i god naturtilstand og er levested for flere på landsplan sjældne arter, og de er derfor vigtige for habitatområdets samlede habitatnatur.

4.4.1.2. Udpegningsgrundlaget

Tabel 4-2 angiver udpegningsgrundlaget for Habitatområde H78. Naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget som ikke forekommer på Ålbæk

Naturtype 4010 på Ålbæk Skydeterræn med klok-kelyng, vestlig tue-kogleaks og blåtop.

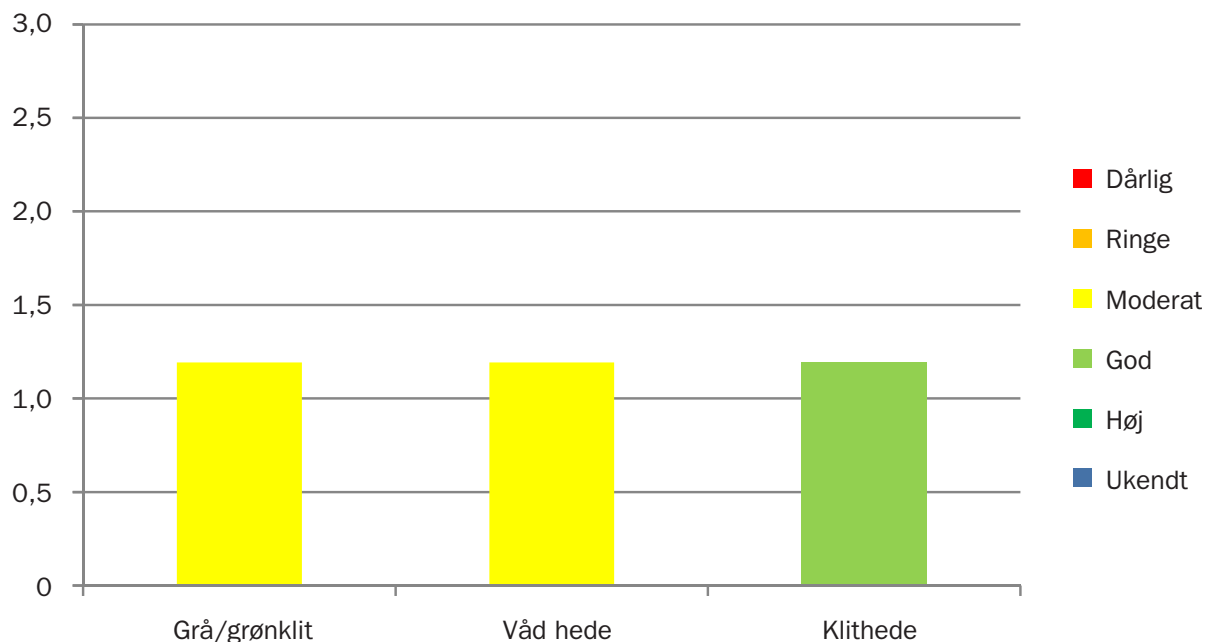
Skydeterræn vil ikke blive omtalt. Tabel 4-5 angiver tilsvarende, for så vidt angår fuglearter, udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområde F57, samt den anslåede bestand i nærområdet omkring Ålbæk Skydeterræn. De anslåede bestandsstørrelser i nærområdet Ålbæk bygger dels på observationer fra feltundersøgelserne i 2011 og dels på oplysninger fra den eksisterende drifts- og plejeplan. Endeligt indgår observationer fra DOF-basen på fire nærtliggende observationspunkter (under 3 kilometer fra skydeterrænet). Selve Ålbæk Skydeterræn er ikke angivet som observationspunkt i DOF-basen, og det har derfor været nødvendigt at benytte sig af data fra de fire

nærtliggende observationspunkter, hvoraf de tre observationspunkter er kystlokaliteter.

Ingen af ynglefuglene på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområde F57 har præferencer for de naturtyper, der er repræsenteret på Ålbæk Skydeterræn som ynglehabitat. Ligeledes foretrækker trækfuglene på udpegningsgrundlaget andre typer af habitater som rasteområder end de naturtyper, der er repræsenteret på Ålbæk Skydeterræn. Skydeterrænets økologiske betydning for fuglene på udpegningsområdet vurderes at være meget begrænset og af helt underordnet betydning i forhold til andre områder i Vadehavet.

Nummer	Navn	Kortlagt areal (ha) i H78	Kortlagt areal (ha) på Ålbæk skydeterræn
2130	Grå/grønklit	403	1,87
2140	Klithede	384	2,41
4010	Våde dværgbusksamfund	Ikke kortlagt	1,47

Tabel 4-2. Arter og naturtyper der udgør udpegningsgrundlaget for H78, og som er kortlagt på Ålbæk Skydeterræn. Data stammer fra Natura 2000-planen og de tilhørende basisanalyser.

Figur 4-3. Naturtypernes areal (ha) fordelt på naturtilstanden for Ålbæk Skydeterræns del af Natura 2000-området baseret på tilstandsvurderingen i Natura 2000-planen.

Figur 4-4. Tilstandsklasser (rød = dårlig, orange = ringe, gul = moderat, lysegrøn = god og mørkegrøn = høj ("trafiklysvurdering")), for naturtyper, som er tilstandsvurderet i Ålbæk Skydeterræns del af H78. DDO®, Copyright COWI.

4.4.1.3. Tilstand

I Natura 2000-område Nr. 89 er der foretaget kortlægning og tillige tilstandsvurdering af en række naturtyper. Tilstanden for naturtyperne på Ålbæk Skydeterræn fremgår af Figur 4-3, og den geografiske udbredelse ses af Figur 4-4.

4.4.1.4. Prognose

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for følgende trækfugle:

- Ryle
- Bramgås
- Kortnæbbet gås
- Mørkbuget knortegås
- Gravand
- Krikand
- Pibeand
- Spidsand
- Skeand
- Sortand

Art	Kriterium	Bestand F57	Bestand i nærområdet ved Ålbæk Skydeterræn
Klyde	Y og T	250 Y og 6.000 T	0 Y og 40 T
Hvidbrystet præstekrave	Y og T	2-4 Y, antal trækfugle i F57 kendes ikke	0 Y og 0 T
Almindelig ryle	Y og T	5-10 Y og 250.000 T	0 Y og 35.000 T
Sandterne	Y	0-2 Y	0 Y og 2 T
Fjordterne	Y	10-15 Y	0 Y og 2 T
Havterne	Y	200-300 Y	0 Y og 6 T
Dværgterne	Y	5-10 Y	0 Y og 1 T
Splitterne	Y	Yngler ikke med sikkerhed i F57	0 Y og 3 T
Bramgås	T	>30.000 T	5.000 T
Mørkbuget knortegås	T	20.000 T	1.200 T
Lysbuget knortegås	T	2.500 T	50 T
Gravand	T	30.000 T	1 Y og 6.500 T
Pipeand	T	40.000 – 60.000 T	10.000 T
Krikand	T	6.000 – 11.000 T	50 T
Spidsand	T	5.000 – 10.000 T	1.800 T
Skeand	T	1.500 – 2.000 T	600 T
Ederfugl	T	30.000 – 45.000 T	3.000 T
Sortand	T	>50.000 T	0 T
Strandskade	T	30.000 – 40.000 T	1 Y og 550 T
Hjejle	T	40.000 – 50.000 T	4.900 T
Strandhjejle	T	5.000 – 7.000 T	300 T
Lille kobbersneppe	T	30.000 – 50.000 T	1.600 T
Stor regnspove	T	5.000 – 7.000 T	500 T
Rødben	T	3.000 – 5.000 T	5.000 T
Hvidklire	T	2.000 – 2.500 T	460 T
Islandsk ryle	T	50.000 – 100.000 T	12.000 T
Sandløber	T	4.000 – 5.000 T	1 T
Dværgråbe	T	?	2 T

Tabel 4-5. Fuglearter, der udgør udpegningsgrundlaget for F57. Y= ynglede par og T = antal trækkende fugle. U = uspecifiseret adfærd. Data stammer fra basisanalysen for Natura 2000-planen, den eksisterende drifts og plejeplan, Orbicons feltregistreringer og fra Dansk Ornitologisk Forening (data fra de sidste 20 år, fra fire nærliggende observationspunkter). De anførte værdier for Ålbæk er det højeste antal observeret i 20 års perioden. Fugle der udviser yngleadfærd er også medtaget som ynglefugle. (Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hærhjemmeværnsdistrikt Sønderjylland (2005), DOFbasen (2011) og Miljøministeriet (2011).

- Strandskade
- Strandhøjle
- Højle
- Stor regnspejle
- Lille kobberspejle
- Hvidklirre
- Rødben
- Islandsk ryle

Alle ovenstående raster med stabile eller stigende bestandsstørrelser i vadehavsområdet.

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- Klithede pga. næringsstofbelastning, invasive arter, tilgroning med græs, høje urter og vedplanter, samt uhensigtsmæssig hydrologi.
- Grå/grønklit pga. næringsstofbelastning, invasive arter, tilgroning og hindring af landskabsdynamik.
- Våde dværgbusksamfund pga. tilgroning, invasive arter og uhensigtsmæssig hydrologi.
- Ynglende ryle pga. tilgroning af ynglesteder, arealfragmentering af ynglesteder, uhensigtsmæssig hydrologi, uhensigtsmæssig drift, forstyrrelser og prædation.
- Ynglende klyde og hvidbrystet præstekrave pga. tilgroning af ynglesteder, arealfragmentering af ynglesteder, forstyrrelser og prædation.
- Ynglende sandterne, splitterne, havterne og fjordterne pga. uhensigtsmæssig drift, manglende fourageringsområder, forstyrrelser og prædation.
- Ynglende dværgerne pga. forstyrrelser og prædation.
- Trækkende lysbuget knortegås pga. manglen på egne fouragerings- og rasteområder
- Trækkende klyde og hvidbrystet præstekrave pga. manglen på egnede fouragerings- og rasteområder

Prognosen er ukendt for:

- Trækkende sandløber og dværgmåge pga. manglende kendskab til arternes forekomst og krav til levesteder

4.4.1.5. Trusler

Truslerne for Ålbæk Skydeterræns habitatnatur er overordnet set tilgroning. Truslen dækker både over tilgroning med græs og høje urter og over tilgroning med vedplanter. Specielt den sydlige del af skydeterrænet,

med naturtypen våde dværgbuskesamfund, er under tilgroning med vedplanter – primært arter af birk, pil og nåletræer, hvoraf det må formodes, at sidstnævnte er plantet. Tilgroning med græs og høje urter er en trussel både mod områderne med naturtypen våde dværgbusksamfund – her primært blåtop og tagrør og områderne med klithede – her primært bølget bunke.

Invasive arter er ligeledes et problem på Ålbæk Skydeterræn. Specielt på områderne med naturtypen grå/grønklit hvor den invasive art rynket rose flere steder danner sammenhængende bevoksninger. Forekomsten af rynket rose er endnu i et stadie hvor en effektiv bekæmpelse er mulig, og hvor spredningen af arten på skydeterrænet vil kunne stoppes effektivt.

Næringsstofbelastning påvirker de næringsfattige naturtyper på Ålbæk Skydeterræn og vurderes at være en reel trussel, da det fremmer tilgroningen af naturtyperne med hurtigt voksende urter – ikke mindst arter af græs, der kan udkonkurrere de nøjsomme karakterarter – bl.a. klokkeling og hedelyng. Næringsstofbelastningen kommer i dette område udelukkende fra den atmosfærisk deposition, og en formindskelse af denne skal findes via lovgivning.

Uhensigtsmæssig hydrologi udgør en reel trussel mod naturtypen våde dværgbuskesamfund, hvor en udtørring af denne biotop mindsker den karakteristiske tørvedannelse og fremmer konkurrencesterke arter som blåtop på bekostning af karakteristiske arter som klokkeling, mosebølle, hedelyng og tranebær.

4.4.1.6. De vigtigste Natura 2000-temaer på Ålbæk Skydeterræn

I forhold til en indsats for at nå Natura 2000-målene på Ålbæk Skydeterræn er de vigtigste temaer:

Klithede er den vigtigste naturtype på skydeterrænet. Naturtilstandsklassen er god (naturtilstandsklasse II) på hele det tilstandsvurderede areal. Samtidig er klitheden sandsynligvis det eneste hedeområde på fastlandet langs Vadehavet og har en flora med på landsplan sjældne og usædvanlige arter. Floraen er generelt artsfattig, hvilket er et karaktertræk for veludviklet hedeflora. Karakterplan-

Naturtypen våd hede (våde dværgbuskesamfund) under tilgroning i tagrør og blåtop på Ålbæk Skydeterræn.

ten hedelyng er generelt i god trivsel, hvilket vil sige at planterne er unge og i god vækst. Dette skyldes, at heden jævnligt afbrændes og slås, hvilket fremmer fremspiringen af nye lyngplanter og de dertil knyttede andre karakterarter som revling, tormentil potentil, lyng-snerre mfl. Truslen mod naturtypen er generelt næringsstofbelastning, der fremmer hurtigtvoksende urter, tilgroning med vedplanter (arter af lyng og revling ikke indbefattet) og invasive arter – udelukkende rynket rose. Kun dele af hedearealet på Ålbæk Skydeterræn er kortlagt med habitatnaturtypen 2140, men det vurderes, at de resterende hedearealer, med den rette pleje, vil kunne udvikle en flora, der vil kunne opfylde de floristiske krav til habitatnaturtypen.

Grå/grønklit er udbredt i hele habitatområde nr. 78. På Ålbæk Skydeterræn er grå/grønklit den næstmest

udbredte naturtype, men bidraget fra Ålbæk Skydeterræn udgør kun en meget lille del af det samlede område med denne naturtype i habitatområdet. Hele det kortlagte område med denne habitatnaturtype er med en moderat naturtilstand (klasse III). Truslerne mod grå/grønklit er primært invasive arter, tilgroning og næringsstofbelastning.

Våde dværgbusksamfund udgør kun en lille del af Skydeterrænet. Det vides ikke hvor stort et areal denne naturtype er repræsenteret med i hele habitatområdet. Hele det kortlagte areal med denne naturtype er med en moderat naturtilstand og rummer desuden større bestande af arter af gøgeurt og benbræk. Naturtypen er truet af tilgroning, invasive arter og en uhensigtsmæssig hydrologi, der resulterer i en ændring i vegetationssam-

mensætningen på bekostning af de karakteristiske plantearter. Det vurderes, at de resterende fugtigbundsarealer på skydeterrænet, her ikke indbefattet arealet med ellesump, med den rette pleje vil kunne udvikle en flora, der er karakteristisk for naturtypen.

Arter omfatter frem for alt de fuglearter, der har Vadehavet som ynglested og rasteområde. Selve skydeterrænet er dog med en for egnen meget ukarakteristisk natur, der ikke er et fortrukket yngle- eller rastehabitat for fuglearterne på udpegningsgrundlaget. Fuglearterne på udpegningsgrundlaget er tilknyttet andre typer natur som slikflader, sandbanker og holme, strandengene, marsklandsområder, selve havet og til dels dyrkede marker som fourageringsområder. Ingen af disse naturtyper er repræsenteret på skydeterrænet. Selve strandbred-

den langs skydeterrænet kan dog ved højvandssituationer fungere som hvile- og fødesøgningsområde, men det vurderes at have en meget underordnet betydning for fuglearterne på udpegningsgrundlaget, da habitatområdet i sin helhed rummer meget store sammenhængende områder, der lever op til arternes krav til yngle- og rastehabitat.

Tilstand, bevaringsstatus (prognose) og trusler for hvert enkelt element i udpegningsgrundlaget, der er repræsenteret på Ålbæk Skydeterræn, er gennemgået i bilag 1, der ligeledes resumerer Natura 2000-planens mål og virkemidler og oplister aktiviteter på Ålbæk Skydeterræn.

4.4.2. Bilag IV arter på Ålbæk Skydeterræn

EU's habitatdirektiv foreskriver særlig beskyttelse af

Naturtypen klithede på Ålbæk Skydeterræn med tormentil potentil og sandstar.

en række plante- og dyrearter (Artikel 12 og Bilag IV). Denne indsats skal ske generelt dvs. såvel indenfor som udenfor Natura 2000-områderne. Til gengæld er der ikke, som for udpegningsgrundlaget for Natura 2000, krav om, at der skal ske en aktiv indsats, blot må aktiviteter ikke være i modstrid med målsætning om sikring af gunstig bevarelsesstatus for disse arter.

De danske Bilag IV-arter har vidt forskellig udbredelse. Kortlægning foregår løbende under Det Nationale program for Overvågning af Vandmiljøet og Naturen (NOVANA). Der foreligger desuden en række relevante publikationer, ligesom Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjeneste har foretaget egne registreringer. Det konkluderes, at Forsvaret på Ålbæk Skydeterræn har et særligt ansvar i forhold til padden. Forvaltning af Bilag IV-arter er i vid udstrækning indarbejdet i de generelle retningslinjer, som Forsvaret arbejder efter.

For Ålbæk Skydeterræn er det primært spidssnudet frø, der har relevans i forvaltningen. Det følgende er en gennemgang af relevante arter og artsgrupper omfattet af habitatdirektivets bilag IV, som er registreret i tilknytning til Ålbæk Skydeterræn eller i nærområdet.

4.4.2.1. Markfirben

Markfirben er vidt udbredt i hele Danmark, og arten lever måske også på selve Ålbæk Skydeterræn, der vurderes at kunne være et egnet habitat for arten. Den er dog ikke registreret på selve skydeterrænet, til trods for at den er blevet specifikt eftersøgt i sommeren 2011. Markfirben er varmeelskende og afhængig af soleksponerede sydvendte skrænter og skrånninger med forholdsvis let, veldrænet jord, hvori æggene lægges. De samme lokaliteter anvendes også ofte til vinterdvale. Der er på Ålbæk Skydeterræn mindre partier med løs sandet jord, primært i områderne med grå/grønklit, som er egnede som levested for arten, men habitatet er truet af tilgroning.

4.4.2.2. Løgfrø

Løgfrø er kendt fra det vestlige Sønderjylland, og der er blandt andet levedygtige og voksende bestande omkring Hjepested, der er kendt som et kerneområde for arten i Sønderjylland. Selve skydeterrænet er dog ikke et oplagt

habitat for arten, der foretrækker næringsrige vandhuller med udbredt vandplantevegetation som ynglevandhuller, og denne specifikke naturtype er ikke repræsenteret på skydeterrænet. Løgfrø er heller ikke registreret på skydeterrænet. Arten opholder sig uden for yngleperioden på arealer med lav vegetation, oftest med løs jord og under 500 meter fra ynglevandhullet.

4.4.2.3. Strandtudse

Strandtudse er kendt fra alle øerne i Vadehavet, halvøen Skallingen, samt fra strandengsområderne omkring Tjæreborg ved Esbjerg. Der foreligger ikke observationer af arten på Ålbæk Skydeterræn. Strandtudsen foretrækker større sammenhængende områder med midlertidige vandsamlinger, f.eks. klitlavninger, hedesøer eller vandhuller på tætgræssede strandenge. Rasteområder med ingen, eller meget lav vegetation, foretrækkes og specielt de nyforvandlede strandtudser har behov for egnede fødesøgningsarealer i umiddelbar tilknytning til ynglevandhullerne.

4.4.2.4. Spidssnudet frø

Spidssnudet frø er vidt udbredt i hele Danmark og er også observeret på selve skydeterrænet. Det er dog uvist om den yngler på skydeterrænet, der ikke har nogle permanente vandsamlinger, men det er muligt at arten i våde år kan yngle i midlertidige vandsamlinger i det fugtige hedeområde.

4.4.2.5. Insekter og planter

Der er ikke fund af insekter og planter, der sandsynliggør tilstedeværelsen af Bilag IV-arter på Ålbæk Skydeterræn. Der er dog fund af mange forskellige arter af løbebiller, tæger, svirrefluer og hvepse, hvoraf flere af arterne er sjældne på landsplan. For en fyldestgørende opgørelse over insektarter på skydeterrænet henvises til den eksisterende drifts- og plejeplan.

4.4.2.6. Invasive plantearter

Rynket rose er udbredt på skydeterrænet og dækker større sammenhængende områder, primært de mest kystnære med naturtypen grå/grønklit, men er dog også at finde andre steder på skydeterrænet. Arten er oprindeligt fra det nordøstlige asien, og den trives godt

Større bevoksninger af rynket rose på Ålbæk.

på tør, næringsfattig og sandet jord, som netop er kendetegnet for jordbundsforholdene i de områder, som er kortlagt med habitatnaturtypen grå/grønklit. Rynket rose danner tætte bestande, der bortskygger alt anden vegetation, og tilstedeværelsen af denne invasive art vurderes at være en alvorlig trussel mod habitatnaturtyperne på Ålbæk Skydeterræn.

4.4.2.7. Invasive dyrearter og prædation

Der er ikke fundet spor af mink i tilknytning til skydeterrænet, men det må formodes, at denne invasive dyreart er til stede i området, da den er meget udbredt på landsplan og efterhånden må betragtes som naturaliseret i Danmark. Mink anses for en reel trussel specielt for områdets jordrugende fugle, men det vurderes ikke, at nogle af ynglefuglene på udpegningsgrundlaget yngler på skydeterrænet, der ikke fremstår som et velegnet ynglehabitat for disse arter.

Der yngler dog andre sjældne jordrugende fuglearter på skydeterrænet som f.eks. hedeheg, der er sårbar overfor prædatorer. Af andre jordrugende fuglearter på skydeterrænet er desuden observeret gråand, gravand, stor præstekrave, strandskade, dobbeltbekkasin, fasan, agerhøne, sanglærke, engpiber og skovpiber som alle er udsatte for prædation, men som ikke indgår som udpegningsrater. Disse arter vil alle fremmes ved en effektiv bekæmpelse af mink.

Mårhund er ligeledes under indvandring i Danmark og er mest hyppig netop i Sønderjylland, og den vurderes ligeledes at være en trussel mod de jordrugende fuglearter.

Det formodes ligeledes, at der er ræve på skydeterrænet, og ræv vurderes at være en reel trussel mod de jordrugende fugle. For ræv er der gode muligheder for regulering uden forudgående tilladelse.

4.5. Publikumshensyn

Hele Ålbæk Skydeterræn er åbent for offentligheden og er et benyttet fritidsområde for lokalbefolkningen og for naturinteresserede. Der findes ikke afmærkede stier eller andet informationsmateriale, end det der oplyser om adgangsreglerne til terrænet.

4.5.1. Offentlig adgang

Grundreglen er som på Forsvarets øvrige terræner, at offentlighedens adgang skal tilgodeses, når hensynet til sikkerhed samt uddannelses- og øvelsesvirksomhed tillader det. Det betyder, at når der ikke foregår militær aktivitet på arealet, typisk i weekender og om aftenen, men også i store dele af sommerhalvåret, er arealet åbent for publikum efter de retningslinjer, der fremgår af drifts- og plejeplanen og ordensreglementet, der er placeret ved parkeringspladsen i tilknytning til terrænet.

Der er adgang til hele terrænet, og dette benyttes i vidt omfang. Stedet er populært, og det benyttes af folk, som bare skal ud og gå en tur og som hundeluftningsareal. Specielt i weekenderne er området meget benyttet. Der er gode adgangsmuligheder fra parkeringspladsen.

4.5.2. Formidling

Der er ikke opsat informationstavler udover dem, som oplyser om adgangsreglerne og den militære aktivitet. Der forefindes desuden ikke noget foldermateriale om Ålbæk Skydeterræn.

4.5.3. Organiseret brug

Aktiviteter, ud over de generelle muligheder for offentlig adgang, styres af den lokale administration. Der henvises her til Lokalstøtteelement Skrydstrup.

Igangværende rydning af den invasive planteart rynket rose.

5. ANALYSE

Dette afsnit indeholder en emneopdelt diskussion af, hvordan et indsatsprogrammet for Natura 2000-planperioden på en hensigtsmæssig og velafvejet måde kan tilgodese de opstillede målsætninger samt en prioritering af ressourcer i forhold til en indsats mod de trusler, der er identificeret for naturtyper og arter. Det indledes med en evaluering af betydningen af indsatsen af den eksisterende under drifts- og plejeplan. Afsnittet svarer til afvejningsafsnittet i de oprindelige drifts- og plejeplan.

5.1. Evaluering af gennemført og igangværende plejes betydning for Natura 2000

Opfyldelse af en række af målsætningerne, der opstilles i Natura 2000-planlægningen, er igangsat via den foreliggende drifts- og plejeplan. Planen er udmøntet igennem en række retningslinjer, der retter sig mod pleje af følgende naturtyper: grå/grønklit, klithede og våde dværgbusksamfund. Planen omhandler desuden bekæmpelse af invasive arter. Tabel 5-1 angiver den igang-

værende pleje på hele terrænet, hvor der for hver aktivitet gives en afvejning af betydningen af gennemførte eller igangværende aktiviteter for Natura 2000-målopfyldelsen, samt betydningen for Bilag IV-arter. Tiltagene skal gennemføres indenfor forskellige tidshorisonter, og nogle af tiltagene skal gennemføres løbende og over flere år. Enkelte af tiltagene er omfattende og vil kræve en del arbejdsmæssige og økonomiske ressourcer for at kunne gennemføres.

Tiltag	Afd./litra	Status og betydning for Natura 2000 og Bilag IV arter
Afbrænding af hedearealet i rotationsordning.	1 a – område med tør hedevegetation	Stor betydning for naturtypen, da karakterarten hedyngs vækstpotentiale aftager efter cirka 25 år og efterfølgende i senilitetsfasen udkonkurreres af arter som bølget bunke. Cirka 5 % af arealet med tør hede, afbrændes hvert efterår (oktober/november), så man i løbet af 20 år har foretaget naturpleje på hele det tørre hedeareal. Tørre hedearealer, som ikke er kortlagt med naturtypen klithede, vurderes ved anvendelse af denne plejemetode på sigt at ville kunne opnå en vegetationsstandard, der vil kunne opfylde kriterierne for naturtype 2140. Selve gravhøjene skal ikke afbrændes. Plejemetoden er en videreførelse af tiltagene i den eksisterende drifts- og plejeplan.
Rydning af større vedplanter	1 a,c,d	Stor betydning for specielt naturtypen våde dværgbusksamfund der er under tilgroning i pile- og birkearter. Alle løv- og nåletræer nedskæres og fjernes fra terrænet. Indgrebet vurderes at skulle gentages cirka hvert 10. år. Plejemetoden er en videreførelse af tiltagene i den eksisterende drifts- og plejeplan, og indgrebet skal påbegyndes snarest.

Hævning af vandstanden	1 a	Stor betydning for naturtypen våde dværgbusksamfund, da udtørring af hedemoser ofte resulterer i blåtop dominerede plantesamfund på bekostning af f.eks. karakterarten klokkeløg. Fugtige områder, der ikke lever op til kriterierne for habitatnaturtypen, vurderes at kunne udvikle en flora, der opfylder de floristiske krav til naturtype 4010. En hævning af vandstanden i litra 1 c vil ligeledes forbedre raste- og ynglemulighederne for bilag IV arten spidssnudet frø, der vil kunne yngle i midlertidige vandsamlinger. Er en videreførelse af forslaget i den eksisterende drifts- og plejeplan og skal påbegyndes straks.
Græsning	1 a - mod øst	Hesteafgræsning af dette lavbundsareal har medført en artsrig flora med op til 1.500 plettet gøgeurt. Græsningen videreføres med samme græsningstryk og udbindingsstidspunkt, og tilskudsfordring begrænses til et minimum. Er en videreførelse af forslaget i den eksisterende drifts- og plejeplan.
Stævning	1 e	Den lille parcel med ellesump stævnes om cirka 20 år. Elletræerne er stadig forholdsvis unge og i god vækst og med en karakteristisk urteflora i bunden. En stævning vil lysåbne området til gavn for urtefloraen, og elletræerne vil på sigt udvikle karakteristiske trunter. Skal gentages cirka hvert 40. år. Er ikke et plejeforlag i den eksisterende drifts- og plejeplan.
Bekæmpelse af rynket rose	Hele skydeterrænet, men med fokus på 1 f	Har meget stor betydning for naturtypen grå/grøn klit, da rynket rose er i stand til at bortskygge alt anden vegetation. Der er større sammenhængende bevoksninger af rynket rose på skydeterrænet, men en effektiv bekæmpelse vurderes stadig at være mulig. Opgravning, oprykning og slåning af rynket rose skal foretages årligt i en periode på mindst 10 år.
Pleje af gravhøje	Alle gravhøje på terrænet	Opvækst af løvtræer nedskæres hvert 10. år. Nedskæring skal foregå manuelt, da gravhøje er sårbare overfor kørsel med større maskiner. Er en videreførelse af forslaget i den eksisterende drifts- og plejeplan.

Tabel 5-1. Planlagt og igangværende pleje jf. den eksisterende drifts- og plejeplan, evalueret i forhold til Natura 2000-forpligtelserne og sikring af Bilag IV-arter.

5.2. Analyse af ny indsats

Der henvises her til udpegningsgrundlaget og trusselvurderinger samt grupper af Bilag IV-arter. På baggrund af dette kræver følgende temaer en særlig analyse, når det gælder Ålbæk Skydeterræns bidrag til målopfyldelsen:

5.2.1. Afbrænding af hedearealer i rotationsordning

Naturtypen klithede er en som alle andre halvkulturtyper en "ustabil" og sårbar naturtype/halvkulturtype og er at betragte som en successionsstadium mod blandet løvskov, der er det stabile slutsuccessionsstadium under de danske klimatiske forhold. Hede har tidligere dækket

op til 2/3 af Jylland og er et resultat af tidligere tiders overudnyttelse og gradvise udpining af jorden. Heden er et ustabil plantesamfund, der er helt afhængig af bestemte og gentagne driftsmetoder for at kunne opretholde dette kunstige successionsstadium.

Karakterplanten hedelyng hører til en af de mest nøjsomme plantearter i Danmark og kan kun klare sig i konkurrencen mod mere hurtigtvoksende plantearter på de meget næringsfattige jorde. Derudover bliver hedelyng kun cirka 30 år gammel, før lyngbuskene gradvist dør fra midten og ud. Lyngfrøene spirer kun dårligt i den ophobede førne mellem planterne.

Ung hedelyng i god vækst på Ålbæk Skydeterræn

Ved en afbrænding af hedevegetationen, som har været en fast tilbagevendende begivenhed da det jydsk hedebrug var i sin storhedstid, fjernes en stor del af næringsstofferne, og nye lyngplanter kan spire frem fra de overlevende frø og fra rødderne. Den nyspirede og vegetativt formerede hedelyng har et stort vækstpotentiale på denne næringsfattige jordbund og kan her udkonkurere f.eks. bølget bunke. Revling favoriseres ligeledes ved denne plejemetode.

Afbrændingen bør foretages som en modvindsbrand, da dette resulterer i den højeste temperatur, som er den mest effektive metode til fjernelse af de akkumulerede næringsstoffer. Afbrændingen bør foretages i efterårsmånederne oktober/november grundet hensynet til jordrugende fugle, insekter og brandfaren generelt. Før afbrændingen påbegyndes, bør der slås et bælte uden om det område, som tænkes afbrændt, så man efterfølgende kan slukke ilden, når det ønskede areal er brændt. (Buttenschøn M. 1993 og T. Nielsen et. al. 1991)

En rotationsordning hvor 1/20 af hedearealet afbrændes hver år (et nyt areal hvert år), vil resultere i, at der på skydeterrænet findes hedelyng i alle aldre, hvilket bidrager til specielt insektdiversiteten.

Det vurderes, at man ved denne plejemetode vil kunne få udviklet en vegetation på hele det tørre hedeareal, som opfylder vegetationskravene til naturtypen 2130, og at Ålbæk Skydeterræn derfor vil kunne medvirke til en øgning af arealet af denne højt prioriterede naturtype i habitatområdet.

5.2.2. Tilgroning

Der er en del opvækst af løv og nåletræer – specielt på den fugtige sydlige del af terrænet. Opvæksten af løvtræer er en naturlig del af successionsstadiet fra hedemose til skov, men det er en trussel mod de plantearter, som er karakteristiske for naturtypen våde dværgbusksamfund, da de bortskygges.

Al opvækst af løv- og nåletræer bør derfor ryddes. Krat i skellet til Stampemøllen skal dog fritages. Ligeledes rødel i ellesumpen bør friholdes for rydning. Fældede

træer skal fjernes fra skydeterrænet for at frafører næringsstoffer fra lokaliteten. Ved at foretage fældningen i starten af september, mens der stadig er løv på træerne, vil man mest effektivt kunne fjerne næringsstofferne via biomasse. Samtidig er dette uden for fuglenes ynglesæson, så forstyrrelser af ynglende fugle undgås, herunder sjældne fugle som blåhals, rødrygget tornskade og sortstrubet bynkefugl, der alle er blevet konstateret som ynglende på terrænet.

En rydning af løv- og nåletræer bør foretages cirka hvert 10. år.

5.2.3. Hydrologi

Naturtype 4010 er en habitatnaturtype der at finde på vandmættede, næringsfattige tørvejrde. Karakterarterne er bl.a. klokkeløng, mosebølle, tranebær og tørvemosser. Der vides generelt lidt om fugtige heder med klokkeløng, men det vurderes at være et meget stabilt plantesamfund

Naturtype 4010 på Ålbæk Skydeterræn under tilgroning i løv- og nåletræer.

med et begrænset plejebehov, så længe der ikke ændres på de abiotiske faktorer (Nielsen et. al. 1991)

En udtørring af naturtypen resulterer ofte i en vegetation domineret af blåtop på bekostning af de karakteristiske arter. En udtørring fremmer desuden en begyndende tilgroning i træarter og frigiver ved nedbrydning af det tørlagte, og dermed iltede, tørvelag en øget mængde plantetilgængelige næringsstoffer. Dette resulterer i en negativ ændring i sammensætningen af plantesamfundene. Ved hævnning af vandspejlet vil man kunne mindske omsætningen af tørvejorden og evt. fremme en aktiv tørvedannelse, der igen fremmer karakterarter som klokkeløg, mosebølle og vestlig tue-koglekas. Ligeledes vil en vandstandshævning mindske tilgroningen i uønskede løv- og nåletræer. Endeligt vil en hævnning af vandstanden evt. resultere i midlertidige vandsamlinger i de lavest liggende områder, som vil kunne bruges som ynglevandhuller af den bilag IV beskyttede art spidsnudet frø. Hævningen af vandstanden kan ske ved en tilstopning af de to drængrøfter på skydeterrænet, der afvander til selve Ålbæk.

5.2.4. Invasive arter m.v.

Den invasive art rynket rose er en stor trussel mod habitatnaturtyperne på udpegningsgrundlaget, specielt for naturtypen grå/grønklit, hvor der er større sammenhængende bevoksninger af denne invasive art. Rynket rose formerer sig primært ved hjælp af rodsrud på sandede og tørre jordbunde, mens frøformering er mindre almindelig på denne type jorde.

Såfremt der ikke påbegyndes en aktiv indsats for at bekæmpe denne art, vurderes det, at rynket rose vil dække hovedparten af området med grå/grønklit indenfor en 20-årig periode, og at arten på sigt også vil brede sig ud på arealerne med klithede. Bevoksninger af rynket rose bekæmpes bedst ved opgravning og optrækning af planterne, og man kan ved denne metode effektivt udrydde arten fra en lokalitet. Optrækning af mindre planter kan fortages med håndkraft, mens større planter kan optrækkes med traktor. Det vurderes, at grundet den endnu moderate forekomst er denne bekæmpelsesmetode stadigvæk en mulighed

på Ålbæk Skydeterræn. Gentagen slåning kan ligeledes holde arten nede, men det er usandsynligt, at man med denne fremgangsmåde kan udrydde den helt på et areal.

Opgravet eller afslået materiale fra rynket rose bør fjernes fra skydeterrænet, da man dermed vil fjerne en del næringsstoffer fra området, hvilket både vil resultere i at rynket rose gror langsommere, og at den for naturtypen hjemmehørende vegetation fremmes. Bekæmpelse af rynket rose bør foretages i vintermånederne, så ynglende fugle og sjældne insektarter forstyrres mindst muligt.

Det er sandsynligt, at der er mink på Ålbæk Skydeterræn, hvilket vurderes at være en trussel mod de jordrugende fuglearter, der findes på skydeterrænet. Såfremt der iværksættes en koordineret indsats for at bekæmpe mink i hele vadehavsregionen, bør der dog også påbegyndes en bekæmpelse af mink på skydeterrænet, der ellers vil fungere som fristed for denne uønskede art. Samme forhold gør sig desuden gældende for ræv.

Den stærkt efterstræbte mårhund har sit kerneområde i Sønderjylland, og en bekæmpelse af denne stærkt uønskede art bør også udføres på skydeterrænet, hvis den observeres her.

5.2.5. Bilag IV-arter

Det vurderes, at Ålbæk Skydeterræn er levested for spidssnudet frø, der er omfattet af habitatdirektivets Bilag IV. Arten vil tilgodeses ved en vandstandshævning på de lavtliggende områder, da der vil være mulighed for, at der opstår midlertidige vandsamlinger, som arten kan have succes med at yngle i.

Billede 5.3. Mosebølle er en af karakterarterne for naturtype 4010

6. MODELLER

Dette afsnit giver en konkret beskrivelse af de typiske behandlingsmodeller, der planlægges for Ålbæk Skydeterræn med henblik på at tilgodese den konkrete målsætning, der er opstillet i planen. Modellerne giver baggrunden for de aktiviteter, der opstilles i næste afsnit, og kan anskues som en værktøjskasse. Rammerne og vilkårene for tiltagene er i en række tilfælde beskrevet i Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje. Der henvises til disse.

Mange aktiviteter går igen fra areal til areal, og i øvrigt fra terræn til terræn. Derfor er det hensigtsmæssigt at samle de overordnede beskrivelser af identiske typer af aktiviteter, også kaldet "modeller". Samlet fungerer modellerne således som en værktøjskasse for beskrivelsen af de konkrete aktiviteter, der fremgår af det følgende afsnit og som henfører aktivitetstyperne til de enkelte delarealer. Her er det i nogle tilfælde tilstrækkeligt alene at henvise til en model, men i de fleste tilfælde suppleres med en yderligere beskrivelse af aktiviteten på den konkrete lokalitet. I en række tilfælde er tiltagene på det enkelte areal dog så individuelle, at det ikke er fundet hensigtsmæssigt at udarbejde en egentlig model. Her vil aktiviteten beskrives specifikt, i visse tilfælde med reference til en separat projektbeskrivelse.

Ud over de aktiviteter, der kan overføres til et delareal, findes der generelle regelsæt og tiltag, som skal efterleves og gennemføres i planperioden. Det gælder fx regler for jagt og fiskeri, for administrative forhold, såsom opdatering af kort- og informationsmaterialer og kortlægning af arealanvendelse. Heller ikke her er udarbejdet egentlige modeller. Forholdene er beskrevet under særlige overskrifter i aktivitetsafsnittet (kapitel 7).

Forsvaret har vedtaget en række generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje formuleret som bestemmelser. Materialet er retningsgivende for de opstillede formu-

lerede aktivitetsmodeller, og en række af bestemmelses forskrifter er overført til modellerne og ligeledes til de generelle regelsæt, der er opstillet for Ålbæk. For yderligere oplysninger henvises til de enkelte bestemmelser, FBE (2011a-g), der alle er at finde på www.forsvaret.dk/FBE.

6.1. Lysåben natur

På tværs af de enkelte bestemmelser gælder grundregler for anvendelse af kemiske bekæmpelsesmidler samt gødning. Generelt må ikke anvendes kemiske bekæmpelsesmidler til bekæmpelse af eksempelvis insekter og gnavere samt ukrudtsmidler. Dog undtages målrettet og planlagt bekæmpelse af kæmpe-bjørneklo. Brug af gødning holdes på et absolut minimum.

En række aktiviteter kan kræve myndighedstilladelse forud for gennemførelse. Hovedreglen er, at ethvert tiltag, der ikke regelmæssigt og igennem en årrække lovligt har været gennemført på et areal, kræver enten anmeldelse til eller tilladelse hos myndighederne. For arealer, hvor der er indgået særlige driftsaftaler (MVJ mv.) eller modtages tilskud (enkeltbetaling mv.) gælder særlige regler.

6.1.1. Afbrænding

Afbrænding er den foretrukne plejemetode på hedearealer, men kan også anvendes på græslandsarealer, hvor afgræsning og slåning ikke kan foretages rationelt.

Afbrænding skal foregå i så små og mosaiske enheder som praktisk muligt og bedst i rotation, hvor det enkelte areal ikke forynges hyppigere end hvert 10. år. I medvindsafbrænding vil større buske og træer overleve, mens modvindsafbrænding vil kunne fjerne mere omfattende busk- og træbevoksning. Eventuel bevoksning af spredte ener beskyttes under afbrænding. Udbrændte træer ryddes og fjernes så vidt muligt efter afbrændingen.

Afbrænding må udføres i perioden 1/9 til 31/3. Førstegangsafbrændinger er at betragte som dispensationskrævende foranstaltninger i relation til naturbeskyttelsesloven. Hvor større afbrændinger hidtil har fundet sted med en vis regelmæssighed kan afbrændingerne dog opfattes som en ikke-dispensationskrævende fortsættelse af hidtidig drift.

6.1.2. Rydning

Rydning kan iværksættes på alle lysåbne naturtyper, der er tilgroet eller er under tilgroning med kraftig træagtig opvækst. Særligt heder, græsland og moser og mange

landskabselementer fx fortidsminder plejes ved rydning. Fældning af plantede skovbevoksninger med efterfølgende konvertering til lysåbne naturtyper betragtes i denne forbindelse også som rydning.

Rydningens gennemførelse afhænger af tilgroningens karakter. Hvor tilgroningen er massiv vil der være behov for en relativt omfattende førstegangsspleje, der kan muliggøre efterfølgende løbende vedligeholdelse ved eksempelvis slåning, afgræsning og –brænding. Tiltagene kan udføres såvel motormanuelt som maskinelt afhængig af situationen. Rydningen kan gennemføres som en total rydning, hvor i princippet al opvækst nedskæres og fjernes. Af hensyn til blandt andet militæranvendelse, landskabsæstetik samt større dyr og fugle kan rydningen undertiden gennemføres som en delvis rydning, hvor der efterlades enkelte eller grupper af træer og buske. Rydningens ønskede karakter indgår for de enkelte rydningsprojekter i aktivitetsbeskrivelserne. På beskyttede naturarealer skal det nedskårne materiale fjernes fra arealerne, hvis dette er muligt. Rydning af hedearealer skal betragtes i sammenhæng med

afskrælning af lyngtørven (morlaget), der fjerner mange næringsstoffer og plejer hedernes næringsfattighed.

Rydning medfører oftest en ændring af naturtilstanden og må på beskyttede naturarealer som udgangspunkt ikke udføres uden dispensation fra den relevante myndighed (kommunen). For fredskovspligtige arealer kan der også kræves dispensation, hvis ikke skovlovens generelle muligheder for etablering af nye åbne naturarealer kan finde anvendelse.

6.1.3. Græsning

Ved et passende græsningstryk kan afgræsning modvirke tilgroning med høj urte- og græsvegetation samt træer og buske. I modsætning til rydning kan afgræsning dårligt genskabe tilgroede lysåbne naturtyper, men først og fremmest bidrage til at vedligeholde eksisterende lysåbne arealer.

I forhold til den militære arealudnyttelse kan græsning være problematisk, særligt i skydeområder, hvor græsningsdyr kan blive ramt og hvor tilsyn ikke er muligt i pe-

rioder med vedvarende skydeaktiviteter. Der er dog gode eksempler på, at græsning kan forenes med skydeaktiviteter. Hvor disse er særligt omfattende, kan græsning evt. kun lade sig gøre i skydefri perioder af en vis varighed, fx i sommerferien.

Græsning foretages i så store områder, at indhegning, udsætning og pasning af dyr er lønsom. Inden for større hegnede arealer foretages den om muligt i rotation i delhegn, så der opstår flere græsningsstadier. Intensiv afgræsning i en kort periode har stor værdi og er en god plejemetode selv, hvor den af hensyn til skydeaktiviteter kun kan finde sted i en kortere periode fx juli. Art og race udvælges efter lokale muligheder, egnethed m.v. i forhold til vegetationstype, jordbund, hydrologiske forhold m.v. Hegning, normering af belægning, vanding, læ og andre dyreværnsmæssige forholdsregler skal tilgodeses igennem forpagtningsaftale.

Afhængig af græsningstrykket kan afgræsning opfattes som enten vedligeholdende pleje af hidtidig tilstand el-

ler en reel ændring af naturtilstanden. Påbegyndelse af afgræsning kan på den baggrund være dispensationskrævende i forhold til naturbeskyttelsesloven. Skovloven muliggør under visse forhold afgræsning på skovbevoksede og ubevoksede fredskovspligtige arealer.

6.2. Hydrologi

De foranstående modeller er primært målrettet mod tørre eller halvtørre naturtyper og landskabselementer. En vigtig type af modeller er imidlertid metoderne til at sikre, genskabe og etablere akvatisk natur, særligt søer, hvad enten er der tale om egentlige søer eller vandhuller. Bevarelse og evt. genskabelse af naturlige hydrologiske forhold, hvor disse gennem dræning er blevet forandret, er væsentlige elementer i Forsvarets naturforvaltning. Eksisterende grøfter opretholdes, hvor den militære anvendelse, lovgivningsmæssige forpligtelser i forhold til eksempelvis naboer, hensyn til veje/transportlinjer eller landskabelige, friluftsmæssige, kulturhistoriske eller biodiversitetsmæssige grunde taler herfor. Hvor grøftning opretholdes, sikres minimal påvirkning af det omkringliggende areal.

Gennem aktiv lukning af grøfter eller dræn reetableres våde områder, hvor det vil understøtte væsentlige naturbeskyttelsesmæssige formål, eksempelvis ved genskabelse af mose- og sumpområder, søer mv. samt for at forhindre nedbrydning af tørvelag (mindskning af CO₂-frigivelse og okkerforurening).

Alle indgreb, der ændrer hydrologiske forhold, vil som udgangspunkt kræve tilladelse efter naturbeskyttelsesloven og/eller planloven og/eller skovloven. I forbindelse hermed vil der opstilles særlige betingelser for fremgangsmåde.

6.2.1. Vandstandshævning

Vandstandshævning har det primære formål at genskabe tidligere hydrologiske forhold eller at etablere nye fugtigbundsarealer. Behovet for dette indgreb er et produkt af mange års intensiv grøftning, dræning og afvanding af våde naturtyper. Mange af disse naturtyper og de tilhørende arter er trængte og forekommer i spredte isolerede småsamfund, og genskabelse af mere naturlig hydrologi er en generel fordring i forhold til at sikre gunstig bevarelsesstatus. Vandstandshævning er relevant

for stort set alle naturtyper fx moser, græsland (primært eng) og heder. Sikring af naturlig hydrologi i skove er også af stor biologisk betydning.

Vandstandshævning foregår primært ved lukning af dræn og grøfter enten punktvis eller på hele stræk. Lukningen kan foregå ved hjælp af spunse, stryg eller opfyldning med egnet materiale.

Vandstandshævning kræver tilladelse fra kommunen jf. planlov, naturbeskyttelseslov etc.

6.3. Invasive arter

Invasive arter udgør en væsentlig trussel for en række af de naturtyper og arter, der findes på forsvarets terræner. Invasive arter er plante- eller dyrearter, der ved menneskets direkte eller indirekte hjælp er flyttet fra en del af verden til en anden og her påvirker biodiversiteten negativt.

De følgende modeller opstilles som redskaber til forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter for at værne hjemmehørende og beskyttelseskrævende arter og naturtyper samt øvrige driftsmålsætninger på FMN mod negative effekter af invasive arter, og for at modvirke, at forsvarets terræner udgør udviklings- og spredningssteder for invasive arter.

6.3.1. Bekæmpelse af invasive plantearter

Der er 20 terrestriske og 4 akvatisk plantearter, der er registreret som invasive arter i Danmark. Hertil kommer et mindre antal arter, som enten er kendte som invasive i vor region, eller som forekommer i Danmark i forholdsvis begrænset antal, men som vurderes at kunne optræde invasivt på sigt. Der er store regionale forskelle på de invasive arters udbredelse, hyppighed, spredningspotentiale og skadevirkning. På Ålbæk Skydeterræn er der udelukkende fokus på rynket rose.

Invasive plantearter bekæmpes igennem flere af de ovenstående modeller, f.eks. rydning og slåning. Her vil aktiviteten være underlagt de samme sæsonmæssige og øvrige begrænsninger. Invasive planter kan også bekæmpes ved græsning og afbrænding, og i visse tilfælde er rodstikning, opgravning/- rydning og skærmmakning (typisk kæmpe-bjørneklo) praktisk overkommeligt.

6.3.2. Regulering af dyr

Der er 9 dyrearter, der er registreret som invasive arter i Danmark. Hertil kommer et mindre antal arter, som enten er kendt som invasive i vor region, eller som forekommer i Danmark i forholdsvis begrænset antal, men som vurderes at kunne optræde invasivt på sigt. Der er store regionale forskelle på de invasive arters udbredelse, hyppighed, spredningspotentiale og skadevirkning. På forsvarrets arealer er der særlig fokus på mink og mårhund, hvortil kommer, at ræv, som ikke er invasiv, mange steder udgør et væsentligt problem i forhold til jordrugende fugle, herunder udpegede og truede arter. Bekæmpelse af invasive dyrearter sker ved fældefangst og regulering og jagt med skydevåben. Reglerne herfor er ganske liberale, idet arterne under de fleste omstændigheder kan reguleres hele året, dog under særlige vilkår, herunder krav om tilsyn med fælder.

Mink må reguleres hele året ved brug af skydevåben og fælder. Der må kun benyttes fælder, der fanger dyret levende. Fældefangst må også foretages af personer uden jagttegn. Fangne dyr skal aflives dyreværnsmæssigt forsvarligt. Dette kan for eksempel gøres med en luftbøsse, direkte i fælden, og kræver ikke jagttegn.

I egne, hvor ræv volder skade på den øvrige fauna, må denne jages/reguleres med skydevåben i perioden 1. september – 29. februar. Rævehvalpe uden for rævegrave må reguleres i perioden 1. juni - 31. august. Regulering af ræv kan desuden effektiviseres ved anvendelse af kunstgrave.

6.4. Publikumshensyn

Forsvarets arealer vil normalt være åbent for publikum efter de retningslinjer, der fremgår af drifts- og plejeplanen og ordensreglementet, der er placeret ved indfaldsveje til arealet, når der ikke foregår militær aktivitet på arealerne (typisk weekender, aftner og lignende). Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for publikum af hensyn til sikkerhed i form af eksempelvis fare for udetoneret, sprængfarlig ammunition i området. For at udvikle mulighederne for den offentlige rekreative brug af arealerne arbejder Forsva-

rets Bygnings- og Etablissementstjeneste målrettet på at etablere og vedligeholde samarbejder med relevante interesseorganisationer.

De arealer, der ikke permanent er afspærrede, vil være åbne for publikums færdsel til fods over hele arealet, når dette ikke anvendes til uddannelses- og øvelsesformål. På arealer, der er åbne for offentligheden, vil det som udgangspunkt også være muligt at cykle eller ride. Ordensreglementerne vil indeholde beskrivelser af, hvorledes cyklister og ryttere kan anvende arealerne. Der kan udlægges særlige ridestier.

Gennemførelse af organiserede aktiviteter kræver forudgående tilladelse fra Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste. I vurderingen af, om et arrangement kan gennemføres, lader Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste indgå lokale hensyn til naboer, naturbeskyttelse mv. For særlige aktiviteter kan Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste af praktiske hensyn udarbejde en kvote for, hvor mange arrangementer der årligt kan gennemføres.

På de arealer, der er omfattet af en drifts- og plejeplan, og hvortil offentligheden har adgang, skal der gennemføres formidling af natur-, kultur- og friluftsinteresser målrettet mod det omkringliggende samfund. Formidlingen skal ske i samarbejde med lokale offentlige og private aktører.

Drifts- og plejeplanerne er centrale redskaber i formidlingen, og disse skal derfor fremstå informative og være let tilgængelige. Drifts- og plejeplaner og tilhørende formidling udgives i et godkendt layout. I forbindelse med udarbejdelse og revision af drifts- og plejeplaner udgives en vandretursfolder, der skal være tilgængelig på såvel papirform som i en elektronisk udgave på FBE internet hjemmeside. Ved indfaldsveje og stier til terrænet opsættes informationsstandere, hvor blandt andet vandretursfoldere samt yderligere information er tilgængelig. På arealer, der helt eller i store dele er permanent lukket for offentlighedens adgang, gennemføres guidede ture.

7. AKTIVITETER

Afsnittet anviser på grundlag af målsætning, status og analyse den praktiske konkrete realisering af indsatsprogrammet på det enkelte delareal. Dette sker som en udmøntning af de modeller, der er oplistet i afsnit 6, hvor den enkelte aktivitet i mange tilfælde beskrives yderligere. Hertil kommer aktiviteter, som ikke er omfattet af en model og som derfor beskrives mere grundlæggende, evt. med henvisning til særskilt projektformuleringer. Afsnittet kan omsættes direkte i jobbeskrivelser.

I det følgende oplistes alle aktiviteter for hele Ålbæk Skydeterræn i planperioden 2012-2019. Enkelte aktiviteter skal først iværksættes senere og disse vil derfor først skulle gennemføres i en senere planperiode. Dette er valgt for at sikre, at indsatsen er at finde i ét dokument.

Det anføres under hver enkelt aktivitet, om den hidrører fra den eksisterende drifts- og plejeplan, udspringer af Natura 2000-målene eller evt. af nye øvrige målsætninger. Der henvises til aktivitetskortet.

7.1. Rydning.

Gennemføres efter model 6.1.2.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Areal/år (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Natur	1.3	Krat og hedearealer i den centrale og sydlige del af skydeterrænet	1	6		Første gang september 2012 og herefter hvert 10. år	Rydning af opvækst af nåle – og løvtræer.
Natur	1.2	Ellesumpen	1	0,1		Første gang i 2032. Derefter hvert 40. år	Stævning af elletræer i ellesumpen.
Kultur	Ej på kort	Gravhøjene	1			Første gang i 2012 og herefter hvert 10. år	Rydning af træopvækst på gravhøjene. Ingen brug af tunge maskiner.

7.2. Afbrænding

Gennemføres efter model 6.1.1.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Areal/år (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Natur	1.4	Hedearealerne	1	11	0,55	Første gang oktober/november 2012 og herefter hvert år i en 20 årig rotationscyklus.	Der slås før afbrænding omkring det område, som ønskes afbrændt. Der skal ikke afbrændes på gravhøjene

7.3. Afgræsning

Gennemføres efter model 6.1.3.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Areal/år (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Natur	1.1	Det hegnede areal mod øst	1	6	6	Hvert sommerhalvår	Græsningen fortsættes med samme græsningstryk og udbindingstidspunkt som hidtil.

7.4. Hævning af vandstand

Gennemføres efter model 6.2.1

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Gennemføres	Bemærkninger)
Natur	1.6	Centralt i skydeterrænet	1	Snarest muligt	Såfremt der opstår problemer med vand omkring bygningerne ved Stampemølle, bør tiltaget tages op til revision.

7.5. Bekæmpelse af invasive plantearter

Gennemføres efter model 6.3.1

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Gennemføres	Bemærkninger)
Natur	1.5	Hele terrænet	1	2012 og frem	Slåning, opgravning og oprykning af rynket rose. Efterfølgende fjernelse af plantemateriale.

7.6. Bekæmpelse af invasive dyrearter

Gennemføres efter model 6.2.2.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Gennemføres	Bemærkninger)
Natur	Ej på kort	Hele terrænet	1	2012 og frem	Mink overvåges og bekæmpes, hvis det prioriteres at bekæmpe denne art i vadehavsregionen. Der opbygges nærmere kontakt til Naturstyrelsen mhp. en koordineret indsats til bekæmpelse af mårhund.

7.7. Publikumshensyn

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Gennemføres	Bemærkninger)
Natur	Ej på kort	Hele terrænet	1	2012 og frem	Der udarbejdes foldermateriale om Ålbæks natur og om militærets aktive naturplejeindsats. Tilsvarende informeres via plancher placeret ved parkeringspladsen.

7.7.1. Monitoring

Planlægningen følges løbende af monitoring på mange forskellige måder, herunder ikke mindst den officielle overvågning igennem NOVANA etc.

8. REFERENCER

Buttsenschøn, R. M. (1993): Naturplejebogen. Miljøministeriet Skov- og Naturstyrelsen

DOFbasen (2011): www.dofbasen.dk

FBE (2011a): Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for drifts- og plejeplaner. Bilag 5 til FBEBST 610-6. 7 s. Tilgængelig på www.forsvaret.dk/FBE.

FBE (2011b): Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for drift og pleje af skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Underbilag 1 til Bilag 5 til FBEBST 610-6. 11 s. Tilgængelig på www.forsvaret.dk/FBE.

FBE (2011c): Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for drift og pleje af lysåbne natur- og landbrugsarealer samt bevoksede ikke-fredskovspligtige arealer. Underbilag 2 til Bilag 5 til FBEBST 610-6. 10 s. Tilgængelig på www.forsvaret.dk/FBE.

FBE (2011d): Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for bevarelse og pleje af fortidsminder og andre kulturspor. Underbilag 3 til Bilag 5 til FBEBST 610-6. 4 s. Tilgængelig på www.forsvaret.dk/FBE.

FBE (2011e): Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter. Underbilag 4 til Bilag 5 til FBEBST 610-6. 3 s. Tilgængelig på www.forsvaret.dk/FBE.

FBE (2011f): Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for vildtpleje, jagt, regulering og fiskeri. Underbilag 5 til Bilag 5 til FBEBST 610-6. 9 s. Tilgængelig på www.forsvaret.dk/FBE.

FBE (2011g): Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for offentlighedens rekreative anvendelse af Forsvarsministeriets arealer. Underbilag 6 til Bilag 5 til FBEBST 610-6. 3 s. Tilgængelig på www.forsvaret.dk/FBE.

Miljøministeriet, Miljøcenter Ribe (2011): Natura 2000-plan 2010-2015. Vadehavet Natura 200-område nr. 89. Delplan for: habitatområde H78 Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde. Habitatområde H86 Brede Å. Habitatområde H90 Vdå med tilløb, Rudbøl Sø og Magisterkog. Fuglbeskyttelsesområde F57 Vadehavet.

Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hærhjemmeværnsdistrikt Sønderjylland. (2005). Ålbæk Skydeterræn. Drifts- og plejeplan 2005-2019.

Nielsen, T. R. et al. (1991): Hedeplejebogen – de danske heders historie, pleje og udforskning. Miljøministeriet Skov- og Naturstyrelsen.

Thomassen, P. (2011): Personlig meddelelse. Aktiv bruger på fugleognatur.dk. Bosiddende i Hjerpested.

9. BILAG

Bilag 1: Gennemgang af det enkelte udpegningsgrundlag

Bilag 2: Retningslinjer for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner
i relation til Naturbeskyttelseslovens §§ 3-4

Bilag 3: Flora- og faunaregistreringer fra Ålbæk Skydeterræn.

KORTBILAG

Der vedlægges følgende 2 korttyper:

Kort 1: Grundkort

Kort 2: Aktivitetskort (drifts- og plejekort)

9.1. Gennemgang af det enkelte udpegningsgrundlag.

2130 *stabile kystklitter med urteagtig vegetation (grå klit og grønsværklit)				
Udbredelse (antal forekomster og størrelse) på Ålbæk Skydeterræn:	Prognose: Ugunstig	Mål og retningslinjer: Genopretning af gunstig status Bekæmpelse af invasive arter		
1/1,87 ha				
Trussel:	Atmosfærisk N-deposition	Tilgroning	Hindring af landskabsdynamik	Invasive arter
Muligt virkemiddel (jf. plan):	Administrative retningslinjer	Naturpleje	Fri kystdynamik	Bekæmpelse af invasive arter
Aktiviteter:	Ingen aktuelle	Bekæmpelse af rynket rose	Ingen aktuelle	Oprykning, opgravning og gentagen slåning af rynket rose

2140 *kystklitter med dværgbuskvegetation (klithede)				
Udbredelse (antal forekomster og størrelse) på Ålbæk Skydeterræn:	Prognose: Ugunstig	Mål og retningslinjer: Genopretning af gunstig status Bekæmpelse af invasive arter og hedepleje		
1/2,41 ha				
Trussel:	Tilgroning med vedplanter, græs og høje urter	Uhensigtsmæssig hydrologi	Invasive arter	
Muligt virkemiddel (jf. plan):	Naturpleje	Administrative retningslinjer	Bekæmpelse af invasive arter	
Aktiviteter:	Rydning af løvtræsopvækst og afbrænding af heden i rotationsordning	Ingen aktuelle	Oprykning, opgravning og gentagen slåning af rynket rose	

4010 *Våde dværgbusksamfund med klokkeløng				
Udbredelse (antal forekomster og størrelse) på Halk skydeterræn:	Prognose: Ugunstig	Mål og retningslinjer: Genopretning af gunstig status Beskyttes mod tilgroning og forbedring hydrologi		
1/1,47 ha				
Trussel:	Uhensigtsmæssig hydrologi	Tilgroning	Invasive arter	
Muligt virkemiddel (jf. plan):	Forbedring af hydrologiske forhold	Naturpleje	Bekæmpelse af invasive arter	
Aktiviteter:	Hævning af vandstanden ved lukning af grøfter	Kontinuerlig rydning af løv- og nåletræer	Oprykning, opgravning og gentagen slåning af rynket rose	

9.2. Retningslinjer for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner i relation til Naturbeskyttelseslovens §§ 3-4

Store dele af militærets skyde- og øvelsesterræner er tidligere landbrugsarealer. Ved overgangen til militære øvelsesområder ekstensiveres landbrugsdriften enten kraftigt eller ophører helt, hvilket ofte muliggør forskellige beskyttede naturtypers opståen. Imidlertid hindrer dette ikke fortsat gennemførelse af de militære aktiviteter, som er områdernes hovedformål.

Som efter de hidtil gældende regler er naturbeskyttelseslovens §§ 3-4 nemlig ikke til hinder for en fortsættelse af de beskyttede arealers hidtidige benyttelse. Dette gælder også militærets hidtidige benyttelse af arealer og anlæg m.v.

Såfremt forsvaret eller hjemmeværnet ejer, erhverver eller lejer arealer, som ikke hidtil har været anvendt til øvelsesformål, vil en overgang til øvelsesformål, der medfører ændringer i tilstanden derimod kræve tilladelse.

En væsentlig intensivering af en hidtil militær benyttelse vil ligeledes kræve tilladelse fra den pågældende amtskommune, jfr. lovens §§ 3-4 og § 65, stk. 3.

Militære aktiviteter

I tilfælde hvor et større areal anvendes til øvelsesformål (f.eks. Oksbøl skydeterræn) vil forskellige dele af området kunne have forskellig benyttelsesintensitet. Vurderingen af om en aktivitet kræver tilladelse efter lovens §§ 3-4 bør derfor ske på grundlag af intensiteten af det pågældende "delområdes" hidtidige anvendelse. Indenfor hvert "delområde" vil den hidtidige anvendelsesgrad kunne fortsætte.

F.eks. vil "delområder", hvor kørsel og lejlighedsvis bortslidning af vegetationen samt dozing, gravning og indgreb i vandløb har fundet sted, fortsat kunne benyt-

tes på denne måde. Dette omfatter også flytning af de enkelte aktiviteter indenfor delområdet, f.eks. flytning af spor efter bælteketretøjer. Variationer i aktiviteten, f.eks. ændringer af koncentrationen af bæltespør indenfor de mest benyttede arealer, må anses som i overensstemmelse med hidtidig benyttelse, i hvert fald inden for ret vide rammer.

Derimod vil et sammenhængende areal, der f.eks. ikke hidtil har været anvendt til kørsel med bælteketretøjer eller lejlighedsvis indgreb i vandløb, ikke uden tilladelse kunne anvendes på denne måde.

Opførelse af permanente anlæg kræver som udgangspunkt tilladelse, f.eks. bygninger, skydevolde og skydebæner. Mindre enkeltstående indretninger (f.eks. "kulisser") af træ eller tilsvarende materiale, som let kan fjernes, kan dog etableres uden tilladelse.

Foranstaltninger som bevirker, at et areal varigt glider ud af den pågældende naturtype-definition kræver tilladelse. Dette gælder f.eks. tilplantning af heder eller dræning af vådområder.

Ikke militære aktiviteter

For ikke militære aktiviteter på øvelsesområder gælder de samme regler som for civile aktiviteter uden for øvelses- terrænet. Dette indebærer bl.a. at anlæg af vildtagre på beskyttede naturtyper inden for øvelsesterrænet kræver tilladelse efter naturbeskyttelsesloven.

Tvivlstilfælde

I tilfælde hvor militæret er i tvivl, om der kræves tilladelse til en aktivitet eller et anlæg, vil forespørgselsordningen i naturtypebekendtgørelsens § 8 kunne anvendes. Det vil sige, at militæret kan rette henvendelse til amtet, som inden 4 uger skal besvare forespørgslen. Der henvises i denne.

9.3. Flora- og faunaregistreringer fra Ålbæk Skydeterræn

Undersøgelsen er gennemført for Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste af Per Nissen Grøn, Orbicon A/S, på dagene 4. juni, 12. juni, 21. juni og 2. juli i 2011.

Ynglefugle

Undersøgelsen er foretaget ved kortlægningsmetoden, hvor ynglefuglene på hver optællingsdag er indtegnet på luftfotos over området. En art er kun taget med som ynglefugl, såfremt den er registreret på mindst to optællingsdage, eller der er observeret rede, æg eller unger. Der blev registreret følgende 43 ynglefuglearter:

Ynglefuglebestanden på Ålbæk Skydeterræn i 2011			
Ynglefugleart	Antal ynglepar	Ynglefugleart	Antal ynglepar
Gråand	1	Misteldrossel	1
Gravand	1	Munk	3
Hedehøg	1	Gærdesanger	1
Stor præstekrave	1	Tornsanger	7
Strandskade	1	Græshoppesanger	1
Dobbeltbekkasin	1	Rørsanger	4
Fasan	1	Kærsanger	3
Agerhøne	1	Løvsanger	2
Ringdue	2	Havesanger	1
Gøg	1	Gransanger	1
Sanglærke	8	Gulbug	2
Landsvale	2	Musvit	1
Engpiber	5	Rødrygget tornskade	1
Skovpiber	3	Sortkrage	1
Hvid vipstjert	1	Bogfinke	3
Gærdesmutte	1	Tornirisk	2
Rødhals	1	Gråsiken	2
Blåhals	1	Dompap	1
Bynkefugl	3	Skovspurv	2
Sortstrubet bynkefugl	2	Rørspurv	2
Sangdrossel	1	Gulspurv	5
Solsort	3		

Padder og Krybdyr

Der blev registreret følgende tre arter af padder og fire arter af krybdyr:

Padder og krybdyr på Ålbæk Skydeterræn i 2011			
Krybdyr		Padder	
Art	Status	Art	Status
Almindeligt firben	En del	Spidssnudet frø*	Fåtalig
Snog	Enkelte	Grøn frø	Enkelte
Stålorm	Fåtalig	Skrubtudse	Fåtalig
Hugorm	Fåtalig		

* = striata-formen

Pattedyr

Der blev registreret følgende syv arter af pattedyr:

Pattedyr på Ålbæk Skydeterræn i 2011		
Pattedyrart	Status	Habitatdirektiv/ rødliste
Sydmarkmus	Fåtalig	
Almindelig spidsmus	Fåtalig	
Sydflagermus	Et individ	EF-Habitatdirektiv: bilag IV
Hare	Enkelte	Rødliste: sårbar
Brud	Et individ	
Ræv	Fåtalig	
Rådyr	Enkelte	

Sommerfugle

Der blev registreret følgende ynglende 11 arter af dagsommerfugle og en enkelt art af køllesværmer:

Sommerfugle på Ålbæk Skydeterræn i 2011		
Sommerfugleart	Status	Danske rødliste
Spættet bredpande	Enkelte	Sårbar
Citronsommerfugl	Fåtallig	
Brunlig perlemorssommerfugl	Fåtallig	
Sandrandøje	En del	
Enggrandøje	En del	
Græsrandoje	Almindelig	
Okkergul randøje	Fåtallig	
Lille ildfugl	Fåtallig	
Almindelig blåfugl	En del	
Argusblåfugl	Enkelte	Sårbar
Foranderlig blåfugl	Fåtallig	Næsten truet
Sekspletet køllesværmer	Enkelte	Næsten truet

Planter på Ålbæk Skydeterræn i 2011

Planter registreret for Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste af Per Nissen Grøn, Orbicon A/S, på dagene 4. juni, 12. juni, 21. juni og 2. juli i 2011. Der er vist for arealer med hede og hedemose samt klit og sandstrand.

Planter på Ålbæk Skydeterræn i 2011			
Hede og hedemose			
Plantearart	Status	Plantearart	Status
Almindelig mangeløv	Fåtallig	Almindelig rundbælg	Fåtallig
Smalbladet mangeløv	Spredt	Almindelig tørst	Fåtallig
Almindelig engelsød	Spredt	Eng-viol	Fåtallig
Rødgran	Enkelte	Gederams	Spredt
Hvidgran	Enkelte	Strand-kvan	Fåtallig
Sitka-gran	Enkelte	Hedelyng	Hyppig
Bjerg-fyr	Enkelte	Klokkelyng	Almindelig
Skov-fyr	Fåtallig	Hede-melbærris	Fåtallig
Grå-pil	Fåtallig	Tyttebær	Spredt
Gråris	Spredt	Mosebølle	Spredt
Krybende pil	Spredt	Revling	Almindelig
Øret pil	Spredt	Blåbær	Fåtallig
Mose-pors	Almindelig	Strand-engelskræs	Fåtallig
Bævreasp	Spredt	Klokke-ensian	Enkelte
Dun-birk	Spredt	Lyng-snerre	Almindelig
Vorte-birk	Spredt	Bredbladet timian	Fåtallig
Rød-el	Spredt	Almindelig torskemund	Fåtallig
Stilk-eg	Fåtallig	Læge-ærenpris	Fåtallig
Almindelig syre	Spredt	Tveskægget ærenpris	Fåtallig
Almindelig rødknæ	Spredt	Almindelig kohvede	Fåtallig
Dusk-syre	Enkelte	Kirtel-øjentrøst	Enkelte
Vej-pileurt	Fåtallig	Lyng-øjentrøst	Fåtallig
Almindelig markarve	Fåtallig	Mose-troldurt	Spredt
Græsbladet fladstjerne	Fåtallig	Liden skjaller	Spredt
Almindelig hønsetarm	Enkelte	Stor skjaller	Fåtallig
Femhannet hønsetarm	Fåtallig	Lancet-vejbred	Fåtallig
Brombær	Spredt	Almindelig gedeblad	Fåtallig
Hindbær	Spredt	Djævelsbid	Spredt
Rynket rose	Spredt	Liden klokke	Fåtallig
Almindelig sølv-potentil	Enkelte	Almindelig gyldenris	Fåtallig
Tormentil	Spredt	Almindelig røllike	Spredt
Almindelig røn	Fåtallig	Almindelig rejnfan	Fåtallig

Planter på Ålbæk Skydeterræn i 2011

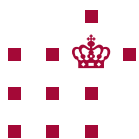
Hede og hedemose

Planteart	Status	Planteart	Status
Selje-røn	Fåtallig	Mark-bynke	Fåtallig
Almindelig hvidtjørn	Fåtallig	Lav skorsoner	Enkelte
Engriflet hvidtjørn	Fåtallig	Håret høgeurt	Fåtallig
Engelsk visse	Fåtallig	Smalbladet høgeurt	Spredt
Farve-visse	Fåtallig	Almindelig kongepen	Fåtallig
Muse-vikke	Spredt	Benbræk	Fåtallig
Mark-krageklo	Fåtallig	Maj-gøgeurt	Fåtallig
Gul kløver	Fåtallig	Plettet gøgeurt	Ret almindelig
Hare-kløver	Fåtallig	Børste-siv	Enkelte
Jordbær-kløver	Fåtallig	Glanskapslet siv	Fåtallig
Almindelig kællingetand	Spredt	Harril	Fåtallig
Knop-siv	Spredt	Blåtop	Spredt
Liden siv	Fåtallig	Bølget bunke	Hyppig
Lyse-siv	Spredt	Eng-havre	Fåtallig
Tue-siv	Fåtallig	Eng-rørhvene	Spredt
Tråd-siv	Fåtallig	Drap-havre	Fåtallig
Mark-frytle	Spredt	Fløjlsgræs	Spredt
Mangeblomstret frytle	Spredt	Fåre-svingel	Spredt
Vestlig tue-kogleaks	Fåtallig	Katteslæg	Spredt
Smalbladet kæruld	Fåtallig	Rød svingel	Almindelig
Almindelig star	Spredt	Rørgræs	Fåtallig
Hare-star	Fåtallig	Sand-hjælme	Fåtallig
Hirse-star	Fåtallig	Tagrør	Spredt
Håret star	Fåtallig	Tandbælg	Fåtallig
Pille-star	Spredt	Tidlig dværgbunke	Fåtallig
Sand-star	Ret almindelig	Udspærret dværgbunke	Spredt
Almindelig hvene	Spredt	Vellugtende gulaks	Spredt
Bjerg-rørhvene	Fåtallig		

Klit og sandstrand:

Planter på Ålbæk Skydeterræn i 2011			
Klit og sandstrand			
Planteart	Status	Planteart	Status
Hvidgran	Fåtallig	Strand-vejbred	Enkelte
Bjerg-fyr	Enkelte	Strand-kamille	Fåtallig
Gråris	Spredt	Rejnfan	Fåtallig
Vej-pileurt	Fåtallig	Strandmalurt	Fåtallig
Strand-mælde	Spredt	Mælkebøtte	Fåtallig
Spydmælde	Fåtallig	Håret høgeurt	Fåtallig
Sølv-mælde	Enkelte	Smalbladet høgeurt	Spredt
Stilkløs kilebæger	Fåtallig	Strand-trehage	Fåtallig
Kveller	Fåtallig	Sand-star	Spredt
Strand-gåsefod	Enkelte	Almindelig hvene	Fåtallig
Strandarve	Spredt	Almindelig kvik	Fåtallig
Femhannet hønsetarm	Fåtallig	Almindelig vadegræs	Fåtallig
Firehannet hønsetarm	Enkelte	Engelsk vadegræs	Fåtallig
Bidende stenurt	Fåtallig	Klit-svingel	Spredt
Rynket rose	Almindelig	Marehalm	Almindelig
Strand-fladbælg	Fåtallig	Rød svingel	Spredt
Klit-stedmoderblomst	Spredt	Sand-hjælme	Almindelig
Kødet hindeknæ	Fåtallig	Stiv kvik	Fåtallig
Sandkryb	Fåtallig	Strand-annelgræs	Fåtallig
Strand-engelskgræs	Fåtallig	Strand-kvik	Spredt
Tætblomst. Hindebæger	Fåtallig	Strand-svingel	Fåtallig

Forsvar for naturen

Forsvarets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark.

Sammenlagt forvalter Forsvaret 33.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer.

I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvaret udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvaret en passende afvejning mellem militære uddannelsesmæssige behov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarets naturforvaltning kan findes på www.forsvaret.dk.

